

**MALMÖ
UNIVERSITET**

Lärande och samhälle
Skolutveckling och ledarskap

Examensarbete
15 högskolepoäng, avancerad nivå

Resurser som räknas

Hur resurser förvaltas enligt specialpedagoger,
rektorer och förvaltning

Resources that count

*How resources are managed according to special educators,
principals and administration*

Zandra Abrahamsson
Ana Lacmanovic

Förord

Författarna till denna text har till största del skrivit denna uppsats tillsammans. Vissa mindre delar har skrivit separat, där den ena personen skickat en text och den andra redigerat och godkänt. Under tidens gång har flera delar tagits bort, andra lagts till eller utvecklats. Det är inte möjligt att redogöra skribenternas separata delar då texten har utformats i ett tätt samarbete genom hela uppsatstiden.

Vi vill tacka samtliga informanter för deras engagemang och öppenhet samt att de tog sig tid att besvara våra frågor. Vi vill även tacka vår handledare Kristian Lutz, som genom arbetets gång varit kompass genom den akademiska djungeln samt bollat tankar och idéer med oss.

Sammanfattning/Abstract

Abrahamsson, Zandra & Lacmanovic, Ana (2022). *Resurser som räknas*. Specialpedagogprogrammet, Institutionen för skolutveckling och ledarskap, Lärande och samhälle, Malmö universitet, 90 hp.

Förväntat kunskapsbidrag

Denna studie har ambitionen att synliggöra olika aktörers syn på hur olika resurser påverkar arbetet mot en inkluderande undervisning, inom grundskolan. Det förväntade bidraget är även att synliggöra hur beslutsfattandet kring resurser sker på olika nivåer inom grundskoleförvaltningen.

Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är att ge en insyn i beslutsfattandet på förvaltningsnivå gällande resursfördelning till skolor. Därtill syftar uppsatsen till att synliggöra hur olika resurser påverkar det pedagogiska arbetet mot en inkluderande undervisning.

De preciserade frågeställningarna baseras på olika aktörers syn på:

- Vilka yttre faktorer får betydelse för inkludering och det specialpedagogiska uppdraget.
- Vilka inre faktorer får betydelse för det specialpedagogiska uppdraget/inkludering

Teori

I tolkningen och analysen av den insamlade empirin har ramfaktorteori och systemteori använts. Därtill används begreppen likformighet och likvärdighet. Begreppet inkludering och dess skilda tolkningar har också tagits upp under arbetets gång.

Metod

Denna studie utgår från en kvalitativ ansats. Frågorna i intervjuerna konstruerades med syftet att få de intervjuade att utveckla sina funderingar och tankar kring olika resurser och dess betydelse för inkluderande arbetssätt och perspektiv i skolvardagen. De flesta frågorna var frågor av en öppen karaktär i semistrukturerade intervjuer.

Resultat

Studiens resultat visar att det förekommer både inre och yttre faktorer som påverkar resurser i skolan. Framgångsfaktorer och begränsningar med att arbeta inkluderande beror på skolans fysiska utformning, budget, styrdokument, kompetens, skolutveckling samt elevhälsa. I studien framkommer att förvaltningspersonals, rektorers och specialpedagogers uppfattningar är att de har lite påverkan gällande de yttre faktorerna. De uppfattar däremot att de har mer inflytande kring andra faktorer så som kompetensutveckling och vissa aspekter av organisering i verksamheten, för att arbeta mot ett inkluderande perspektiv.

Specialpedagogiska implikationer

Utifrån ett arbete mot en inkluderande undervisning är specialpedagogens roll och kunskap av betydelse. Specialpedagogen arbetar mellan olika nivåer såsom ledning och arbetslag, där hen kan bedriva kompetens- samt skolutveckling. Detta kan göras genom dialog och samarbete för att garantera elevers delaktighet och inflytande.

Nyckelord

Förvaltning, inkludering, likvärdig skola, ramfaktorteori, resurser

Innehållsförteckning

INLEDNING	7
SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	9
DEFINITION AV CENTRALA BEGREPP	9
TIDIGARE FORSKNING	10
UTBILDNINGENS UTVECKLING.....	10
YTTRE FAKTORER - HINDRANDE OCH GYNNSAMMA ASPEKTER	11
FAKTORER PÅ SAMHÄLLSNIVÅ SOM PÅVERKAR INKLUDERING	11
PEDAGOGISKA STRATEGIER.....	13
INRE FAKTORER - HINDRANDE OCH GYNNSAMMA ASPEKTER	14
<i>Inkludering och hindrande faktorer</i>	14
<i>Inkludering och gynnsamma faktorer</i>	16
TEORETISKT RAMVERK	18
RAMFAKTORTEORI	18
SYSTEMTEORI	19
LIKFORMIGHET OCH LIKVÄRDIGHET	21
INKLUDERING.....	21
METOD	23
METODVAL	23
URVALSGRUPP	23
GENOMFÖRANDE	24
ANALYS OCH BEARBETNING	25
TILLFÖRLITLIGHET OCH TROVÄRDIGHET	26
ETISKA ÖVERVÄGANDEN	26
RESULTAT OCH ANALYS	28
YTTRE FAKTORER	28
<i>Byggnad och budget</i>	28
<i>Delanalys byggnad och budget</i>	30
<i>Läroplan och betygssystem</i>	32
<i>Delanalys läroplan och betygssystem</i>	34
INRE FAKTORER	36
<i>Kompetens och skolutveckling</i>	36
<i>Delanalys kompetens och skolutveckling</i>	38
<i>Elevhälsa och grupperspektivet</i>	39

<i>Delanalys elevhälsa och grupperspektivet</i>	41
DISKUSSION	43
RESULTATDISKUSSION	43
SPECIALPEDAGOGISKA IMPLIKATIONER	45
METODDISKUSSION	46
FÖRSLAG PÅ FORTSATT FORSKNING	46
REFERENSER	47
ELEKTRONISKA KÄLLOR	49
BILAGOR	51

Inledning

Det förekommer yttre strukturer i samhället såsom lagar, styrdokument och fokusområden som påverkar skolans uppdrag och undervisning. Huvudmän är skyldiga att följa skollagen utifrån att främja samtliga elevers utveckling och lärande (SFS 2010:800). Skolans budget är ett lokalpolitiskt beslut men genom att införa olika statsbidrag har staten försökt påverka huvudmännen till att ta olika riktningar som anses behöva prioriteras (Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020). År 2018 bestämde regeringen att en enskild utredare skulle analysera och därtill rekommendera åtgärder gällande grundskolan. Detta i syfte att bland annat resursfördelningen skulle förbättras. Regeringens vision var att öka likvärdigheten inom dessa skolformer. I ett regeringsförslag lyfts vikten av att organisera skolverksamheter så att arbetet på ett medvetet sätt inte bidrar till att öka exempelvis segregation samt öka delaktighet och jämlikhet (Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020). År 2021 meddelade regeringen ett förslag kring budgetsatsning angående skolan. Regeringen menar att när det satsas på skolan så är det möjligt att förhindra försämrade kunskapsresultat. För att denna trend ska fortsätta behövs ett arbete mot en mer jämlik skola. För de elever som har behov av utbildning i mindre grupper, för att erhålla delaktighet, trygghet samt utveckling, ska erbjudas detta. Dessa insatser kommer att rikta sig till huvudmän med syftet att underlätta och tillgodose elever som har behov av särskilt stöd (Regeringen, 2021). I den svenska skollagen återfinns bland annat det kompensatoriska uppdraget som innebär att alla elever har rätt att lära och utvecklas, där skillnader i elevernas förutsättningar utjämnas (SFS 2010:800; Nilholm & Göransson, 2019). I nuvarande skollag handlar ett nyare krav om att alla elever ska få ett stöd i skolan så att de får möjlighet att utvecklas så mycket som möjligt (Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020). Det finns tydligt lagstöd för att resursfördelningen ska ske utifrån elevens enskilda behov samt att det särskilda stödets omfattning är ovillkorlig och ska ges i den omfattning som behövs för att eleven ska nå kunskapskraven och skall inte omges av ekonomiska restriktioner (SFS 2010:800). Flera forskningsresultat pekar också på att skolbyggnader begränsar och hindrar det pedagogiska uppdraget gällande den tillgängliga lärmiljön och elevers olika behov (McAllister & Hadjri, 2013; Coskun & Hallgren, 2019).

Skolan är i mångt och mycket beroende av hur omgivningen och hela samhället förhåller sig till skolan och det erfordras också att resurserna som tillförs är genomtänkta. En rimlig resurssättning krävs men även att denna ersättning är fördelad med en stor noggrannhet (Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020).

På senare tid har den politiska debatten varit dominerad kring kunskapsuppdraget gällande nationella resultat och jämförelser i olika internationella kunskapsmätningar. När inkludering har synts i den politiska debatten har det framför allt handlat om hur elever som är i behov av särskilt stöd ska inkluderas (Nilholm, 2019). Detta definieras som ett smalt synsätt på skolans uppdrag (Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020). Det kan dock vara gynnsamt att lyfta ett bredare perspektiv på skolans uppdrag. Utifrån ett sådant perspektiv lyfts bland annat tre olika funktioner. Den första är kvalificerande, vilket handlar om att alla individer får kompetenser och kunskaper som de kan använda sig av i arbetslivet och vidare studier. Den andra belyser att skolans funktion även är socialiserande vilket innebär att eleverna ska utveckla förmågan att interagera och vara en del av samhället med andra individer. Den tredje innebär att skolan ska hjälpa varje elev till personlig utveckling och tilltro till sin egen förmåga (Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020; Nilholm, 2019).

En ytterligare utmaning för skolan handlar om begreppet likvärdighet där begreppet ses som för vagt och konsekvensen blir att begreppet används på olika sätt. Det är av vikt att tydligare relatera begreppet till olika delar i skollagen såsom lika tillgång och kvalité på utbildningen med fokus på kompenserande uppdrag (Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020). Höga krav på kompetens ställs på både ledning och lärare för att kunna utveckla likvärdigheten i praktiken. Den ojämna tillgången till lärar- och skolledarkompetens, liksom till kvalificerat verksamhetsstöd på kommunal nivå, är en stor utmaning för skolans likvärdighet. Allt pekar på att detta problem kommer att växa i omfattning (Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020).

Skolans ekonomi består främst av två delar. Grundbeloppet har som syfte att ge ersättning för bland annat skolans lokal, undervisningen som ges och dess lärverktyg, elevhälsan och administration. När det handlar om tilläggsbelopp gäller detta de elever som har rätt till modersmålsundervisning eller de elever som har ett betydande behov av särskilt stöd (SFS 2010:800). När det handlar om tilläggsbelopp för elever i behov av särskilt stöd ska detta prövas individuellt (SFS 2010:800; Skolverket, 2021). Skolan kan söka extra ekonomiskt stöd när de anser att den vanliga undervisningen inte räcker till, som exempelvis särskilt stöd. Detta kan innefatta att skolans lokaler anpassas, att eleven får assistenthjälp och andra åtgärder exempelvis särskilda läromedel samt tekniska hjälpmedel (Skolverket, 2021).

Trots regeringens satsning på en likvärdig skola och ett högre fokus på skolans kompensatoriska uppdrag tycks problem gällande skolans kvalité kvarstå. Detta väcker funderingar hur skolans budget används samt hur effektivt skolan använder resurserna för att skapa en mer likvärdig utbildning.

Syfte och frågeställningar

Syftet med uppsatsen är att få insyn i beslutsfattandet på förvaltningsnivå gällande resursfördelning till skolor. Därtill syftar uppsatsen till att synliggöra hur olika resurser påverkar det pedagogiska arbetet mot inkluderande undervisning.

De preciserade frågeställningarna baseras på olika aktörers syn på:

- Vilka yttre faktorer får betydelse för inkludering och det specialpedagogiska uppdraget?
- Vilka inre faktorer får betydelse för inkludering och det specialpedagogiska uppdraget?

Definition av centrala begrepp

Med *yttre faktorer* menas i denna studie de faktorer som förvaltning, rektorer samt specialpedagoger inte kan påverka. Dessa handlar om skolbyggnadens utformning, budget, skolans läroplan samt betygssystemet.

De *inre faktorerna* innefattar i denna studie aspekter som förvaltning, rektorer och specialpedagog kan påverka såsom kompetensutveckling, skolutveckling samt elevhälsa.

Begreppet *inkludering* kännetecknas i denna studie av pedagogisk, social och fysisk inkludering för alla elever oavsett behov. Därtill innefattar begreppet elevers delaktighet och inflytande över sin situation.

Tidigare forskning

Utbildningens utveckling

Löfquist (1999) synliggör samhällsförändringar från 1930-talet och framåt. På 1930-talet expanderade den svenska välfärdsstaten, vilket resulterade i en mer utbredd offentlig sektor. En av de viktigaste principerna i systemet var så kallade rättsstatlighet, där centrala regler och beslut tillämpas på liknande sätt för likartade uppdrag. Synen på att intervention och planering utifrån en central nivåns förmåga att lösa problem på en lokal nivå minskade dock. I slutet av 1960-talet och på 1970-talet belystes alltmer den lokala nivåns förmåga. På den centrala instansen söktes lösningar på sådant som handlar om planering och styrbarhet utifrån målet att nå en decentralisering. Decentralisering handlar om att makten omfördelas från den centrala nivån till lokala politiska inrättningar. Genom denna förändring skapades nya ekonomiska och politiska problem. En retorisk och organisatorisk förändring sker under 1980-talet. Den centrala instansen skulle nu utarbeta verksamhetens mål medan den lokala nivån skulle utrymme ges att själva bestämma hur dessa ska nås. Fördelen anses vara att genom att förflytta viss makt till den lokala nivån kan behoven på ett bättre sätt tillgodoses. Nackdelen kan däremot framhållas som att det förekommer risker när lokala skillnaden som anses orättvisa synliggörs, så minskar därmed legitimiteten för det politiska systemet allt mer.

Skolans arbetssätt att hantera elevernas olikheter har varierat över tid. En kritik gällande begreppet integrering handlade om att elever som avviker från normen behövde anpassas till klassrumsmiljön som inte tog hänsyn till deras olikheter. Under 1960-talet väcktes kritik mot exempelvis särskilda skolor för elever som ansågs vara avvikande från dåtidens samhälleliga norm. Begreppet integrering växte fram där kritik mot särlösningar ökade inom skolvärlden. Som konsekvens av detta minskade andelen segregerade utbildningsformer under några årtionden framåt (Nilholm, 2019). År 1962 när den nya svenska grundskolan etablerades fanns en tanke att det skulle vara en skola för alla det vill säga att det skulle finnas en gemensam skolform för alla barn. Under dessa årtionden var Sverige relativt homogent utifrån ett etniskt perspektiv där syftet med skolan var att olika sociala klasser skulle mötas. (Nilholm, 2012). Anledningen till en skola för alla var främst ”att elever skulle ges lika möjligheter, begåvningar skulle tas till vara, skolan skulle bli en mötesplats för olika grupper i samhället och öka förståelsen av andras livserfarenheter” (Nilholm, 2012, s.35). Än idag sker dock en tydlig uppdelning mellan den vanliga undervisningen som sker i klassrummet och specialpedagogiska insatser av olika slag (Nilholm, 2019). I början av 2000-talet myntade Haug begreppet

integreringsprincipen, där han menade att en huvudsaklig riktning i skolan behöver vara att se elevers olikheter som positiva resurser i den dagliga undervisningen. Han menade vidare att bara för att man är fysisk integrerad innebär det inte att man är delaktig i ett större sammanhang. Syftet med att sträva efter integrering är att elever har rätt att bli förstådda och sedda utifrån de förutsättningar de har (Haug m.fl., 2006).

Efter att begreppet inkludering lanserades i forskning, blev det en populär term inom skolans arena. Begreppet har kritiserats då den ofta jämfördes med att handla om att eleven placerades fysiskt i ett klassrum där det inte fanns beredskap att möta elevers olika behov (Besic m.fl., 2017). Inkluderingsbegreppet lyfts dock inte fram i vare sig skollagen eller dagens läroplan (Nilholm, 2012).

Yttre faktorer - hindrande och gynnsamma aspekter

Genom godkännandet och fastställande av FN:s konvention gällande människor med funktionshinderns rättigheter år 2006, blev inkluderande utbildning en internationell mänsklig rättighet och en global norm (Entrich, 2021). Styrningen mellan ekonomi och pedagogiska mål är dock inte problemfri. I skollagen står det tydligt att det är elevens behov som skall styra omfånget och formen av insatser. I praktiken är det ofta den lokala förutsättningar och ramarna som spelar stor roll vilka insatser bedrivs. Nedskärningar och den ekonomiska fördelningen inom den offentliga sektorn kan öka klyftor i samhället ytterligare (Lutz, 2021). Genom ett systematiskt kvalitetsarbete kan inkludering realiseras. Huvudmannen ska följa upp likvärdighet och måluppfyllelse inom alla skolformer. Enligt skollagen behöver detta ske kontinuerligt, där rektorn är ansvarig för att målen, det vill säga skollagens och läroplanens mål uppfylls (Skolverket, 2012). Elevernas delaktighet och inflytande står tydligt skrivet i FN:s konvention om barns rättigheter och detta ska utgöra grunden för allt kvalitetsarbete inom skolan (Unicef, 2018).

Faktorer på samhällsnivå som påverkar inkludering

Nilholm (2019) lyfter faktorer som kan påverka eller motverka en riktning mot en inkluderande skola. Den första är samhällsförändringar, utifrån att exempelvis vårdnadshavare och elever har fått ökat inflytande över utbildningen genom det fria skolvalet. Eftersom det under historiens gång har varit vanligt att människor väljer boende utifrån en likhet med varandra utifrån utbildningsbakgrund och ekonomiska resurser har detta lett till att barn och elever med liknande sociala bakgrund hamnar i samma skola. Denna boendesegregation har fortsatt att öka och

likaså homogeniteten gällande sociala bakgrunden i de olika skolorna. Det fria skolvalet har ökat denna skillnad mellan skolorna. En annan samhällsfråga på systemnivå som lyfts är lärarbristen som finns i Sverige och som fortsätter att öka. När det kommer till elever i svårigheter är det av största vikt att det får stöd av kunniga och professionella pedagoger. Lärarbristen medför också ofta en stor personalomsättning både hos lärare och rektorer och då kan det många gånger vara svårt att upprätthålla strukturer som behövs för inkludering i skolan.

Som en del av arbetet med att främja inkludering finns det nu en växande trend att placera elever i behov av särskilt stöd i undervisning i en ordinarie skolmiljö (McAllister, & Hadjri, 2013). Elever med dolda behov såsom NPF kan vara mer känsliga för olika intryck (Coskun & Hallgren, 2019). Elever inom autismspektra har ofta med sensorisk känslighet och kämpar med olika intryck. Den byggda miljön kan bli svår att förstå, förvirrande och till och med hotfull (McAllister, & Hadjri, 2013). Detta innebär att det krävs särskilda åtgärder gällande utformning och planering av skolmiljön, i syfte att denna miljö ska vara tillgänglig för samtliga elever. Om elever inte ges rätt förutsättningar gällande kunskapsinläring riskeras att eleverna får låg måluppfyllelse samt har hög frånvaro (Coskun & Hallgren, 2019). Distractioner kan ha negativ effekt på vissa elevers förmåga till inläring. Bakgrunden och den omgivande miljön som de flesta kan ignorera eller klara av att hantera kan för vissa elever fungera som en barriär mellan elev och lärare, vilket hämmar utvecklingen (McAllister, & Hadjri, 2013). Coskun & Hallgren, (2019) menar att den fysiska miljöns syfte är att ha bra förutsättningar för att verksamheten ska kunna uppfylla sitt uppdrag gällande utbildning. Detta innebär att det blir en god arbetsmiljö för samtliga som verkar inom skolan. Genom ens sinnen såsom ljud, ljus och material förstår individer rummen. Det skiljer sig dock hur miljön uppfattas genom människors olika perceptiva förmåga. Genom beprövad erfarenhet och vetenskaplig grund går det att till viss del förstå hur den fysiska miljön kommer tolkas och användas. Aspekter att ha hänsyn till i byggandet av en skola är bland annat rörelse, trängsel, synintryck, ljussättning, ljudmiljön och inomhusklimat såsom temperatur. Det tycks vara få skolor som byggs med målsättningen att kunna vara tillgängliga för elever med NFP. För en likvärdig och inkluderande utbildning krävs tillgänglighet i lärmiljön, därtill är det lagstadgad. Dock visar det sig att flertalet skolmiljöer har brister gällande just tillgänglighet.

För en elev är skolan inte enbart en plats för lärande, utan också en plats där de får nya erfarenheter och möjlighet att utveckla sociala färdigheter, och bör vara en stödjande miljö att utvecklas i (McAllister, & Hadjri, 2013).

Pedagogiska strategier

Trots att inkluderande strukturer i utbildningen har utvecklats, finns det för närvarande få utbildningssystem runt om i världen där samtliga elever lär sig tillsammans i inkluderande miljöer inom ordinarie skolsystemet (Entrich, 2021). Forskning visar att nivågrupperingar och särskiljande lösningar är ett tillvägagångssätt som är förekommande i skolor. När det handlar om elever i behov av särskilt stöd är undervisningen utanför den ordinarie klassen vanligt förekommande (Giota & Emanuelsson, 2011). Den internationella övergången till en inkluderande organisering av specialundervisning beskrivs som en relativt långsam process. En stor andel av skolelever i behov av särskilt stöd går fortfarande antingen i specialskolor eller specialklasser. Det vill säga att antingen är eleverna inskrivna i separata särskolor eller inskrivna i specialklasser i ordinarie skola, där de spenderar mer än 20% av sin tid separerade från ordinarie undervisning (Entrich, 2021). Det förekommer en osäkerhet hos lärarna kring läroplanen, betygssystemet och anpassningar. Lärare belyser att om uppgifterna anpassas till elever i särskilda behov skulle de aldrig få möjlighet att nå minimikraven i läroplanen. Därför, menade de, att alla elever skulle få samma sorts uppgifter men med olika stöttning. (Jönsson, 2018). Stark m.fl. (2021) visar också på liknande resultat i sin studie. Där framkommer att ca 30 procent av elever med autismdiagnos i skolan inte uppnår gymnasiebehörighet i slutet av årskurs nio. Samsjuklighet med diagnosen ADHD ökade denna risk ytterligare. De lyfter vikten av att identifiera dessa behov tidigt men också sätta in tidiga kompensatoriska insatser i undervisningen. Det intressanta i denna studie är också att andelen behöriga elever med denna diagnos ökade vid 20 årsålder. Detta innebar att om eleverna fick möjlighet till längre skolgång, det vill säga mer tid, ökade deras chanser att uppnå gymnasiebehörighet. Författarna menar att det är av vikt att fundera över elever med dessa diagnoser bör få en utökad studietid för att kunna lyckas med sin skolgång.

I en studie gjord av Lindblad m.fl. (2018) vars syfte var att studera kunskapskrav i förhållande till olika kognitiva svårigheter, tittade man på kognitiva förmågor hos elever som har fått godkända betyg i alla ämnen samt hos den grupp elever som fick minst ett betyg som var underkänt. Anledningen till studien var att se om det fanns och i så fall vilka kognitiva förutsättningar eleverna behövde för att klara av LGR 11s kunskapskrav. Resultatet visade att det fanns stora skillnader i skolprestationer mellan elever med essence-problematik och elever som inte hade samma problematik. Essence¹ är ett paraplybegrepp för olika tillstånd av kognitiva svårigheter eller beteendeproblematik. Med andra ord måste det tas i beaktande att

¹ Early Symptomatic Syndromes Eliciting Neurodevelopmental Clinical Examinations

elever som inte har kognitiva förutsättningar har svårt att klara kunskapskraven som ställs i läroplanen. ”Det nuvarande betygssystemet utan några individuella mål innebär en risk att negativt påverka elevers psykosociala utveckling och självkänsla. Vi vill dock understryka att kravnivån inte generellt ska sänkas; också de med starka kognitiva förmågor behöver kunskapskrav på rätt nivå. Skolsystemet behöver tidigt fånga upp elever med utvecklingsneurologiska problem” (s.4).

Scanlon m.fl. (2021) belyser vikten av att använda kompensatoriska strategier i den ordinarie undervisningen för att tillgängliggöra att elever i särskilda behov kan ta till sig innehållet i den ordinarie läroplanen. Författarna lyfter att också att sådana åtgärder finns knappt dokumenterade i ordinarie klasser. Det är viktigt att elever i behov av särskilt stöd får möjlighet att möta och pröva kunskapskraven inom den ordinarie läroplanen men också att jämsides med dessa ha egna individuella målsättningar för att öka deras självständighet och underlätta förutsättningar till ett självständigt liv som vuxen.

Inre faktorer - hindrande och gynnsamma aspekter

Det är av vikt att belysa skillnaden mellan en integrerad och inkluderad utbildning då det påverkar arbetet med utbildning. I en integrerad utbildning är fokus på att eleven ska anpassa sig till rådande skolsystem snarare än att systemet anpassas till de individuella elevernas behov. Inkluderande utbildning belyser snarare behovet av att förändra skolsystemet för att det ska kunna möta samtligas elevers behov. Hur inkludering ska implementeras i skolan är inte fastställt, då inkludering kan ses som en process som är anpassad efter elevens individuella behov (Besic m.fl., 2017).

Inkludering och hindrande faktorer

Enligt Jönsson (2018) tycks skolor vara mer framgångsrika att identifiera barn i behov av särskilt stöd men inte lika bra på att senare identifiera de specifika behoven som varje individ har. Detta gör att eleverna många gånger får samma sorts stöd som beror på vad som är tillgängligt i stället för vad som behövs. Det finns också en risk att dessa elever blir utpekade i ännu högre grad som icke fungerande och att detta i sin tur påverkar deras framtida prestationer i skolan. Det förekommer ett större behov av att precision i kartläggningen av de individuella behoven och motsvarande stöd förbättras. Det behövs mer fokus på skolmiljön som inriktas på stöttning och förändring. Ofta ligger fokuset på att eleven som individ är den som ska få stöttning medan skolmiljön och undervisningen många gånger blir oförändrad.

I skolans värld pågår en diskussion kring alla elevers rätt till delaktighet och inkludering där språkets betydelse lyfts som en viktig faktor. I en studie av Tjernberg (2013) framgår vikten av att lärare har en tydlig teoretisk förankring och kunskaper om läs-och skrivinläringens grundförutsättningar och olika processer som sker i denna inläring. Resultatet i studien visar också hur viktigt det är att upptäcka tidigt och arbeta förebyggande för att alla elever ska få möjlighet att utveckla sitt språk. Fälths m.fl. (2022) skriver om läsförmågan hos lågstadielever och jämför denna förmåga med elever som har svenska som modersmål respektive svenska som andraspråk. Studien visar att ordförråd och läsningen är starkt relaterade till varandra, vilket medför att läsförståelsen blir svårare för de elever som inte har samma språklig grund att stå på, i studien visades detta samband tydligt med elever som hade ett annat modersmål. De lyfter vikten av intensifierade tidiga insatser för att man ska utveckla en god läsförmåga.

A large proportion of students with Swedish as a second language struggle with decoding, vocabulary, and reading comprehension in early grades. Without screening and special support, these students are at risk of not acquiring sufficient reading, which might affect their educational attainment and participation in school and society (Fälths 2022:10).

Hinder som belyses gällande arbetet med inkludering handlar om aspekten tid, då den inte räcker till gällande samarbete och planering. Ett ytterligare hinder som är påtagligt är påverkan av enskilda pedagogers negativa attityder kring inkludering samt ett synligt behov av att förtydliga och förstå den gemensamma riktningen. Det är av vikt att lärare ser samtliga elever som sitt ansvar och därmed arbetar för att var och en av eleverna ska lyckas (Causton-Theoharis m.fl., 2011). Erlandsson (2015) lyfter liknande resultat i sin undersökning där bland annat förvaltningschefer uttrycker att det är avgörande att få personalen som arbetar i skolan att förstå att inkludering handlar om att göra ett så kallat ”mindshift” och förändra sitt synsätt.

Dels sägs det handla om att det är kulturella förändringar som måste till och att det alltid är svårt att ändra på organisationers kulturer. Dels att det finns enheter och enskilda pedagoger som bär på föreställningar om att problemet inte är skolans (Erlandsson, 2015:26).

Dessa uppfattningar kan kategoriseras in i två förklaringsaspekter. Dessa handlar om det är individrelaterade eller organisatoriska skäl som är orsak till att elever har behov av särskilt stöd. Giota och Emanuelsson (2011) belyser att rektorer anser att behoven har med den enskilde eleven att göra, det vill säga att bristperspektivet blir tydligt. Endast ett fåtal rektorer anser att det är skolans eller lärares kompetens som saknas och att detta kan vara en orsak till att en elev inte fungerar i skolmiljön. En ytterligare förklaring som rektorer belyser handlar om att hemmiljön kan innehålla brister som kan vara möjliga orsaker till att eleven inte fungerar i

skolan. Det är betydelsefullt vilken skolkultur som råder och synen på vem som äger problemet, eleven eller skolan (Erlandsson, 2015). Detta framträder även i annan forskning (Giota & Emanuelsson, 2011) där merparten av de intervjuade uttrycker att behoven hos eleverna som behöver särskilt stöd är bundna till själva individen och de individuella egenskaperna. Hemmiljön och bristerna där tas också upp som en vanlig anledning till att en elev är i behov av särskilt stöd. Att elevers behov är beroende av pedagogers förhållningssätt och undervisningsskicklighet är också något som framhålls.

Arbetet med motstånd och negativa attityder är en faktor som anses som viktig att arbeta med, då lärarna uppger att det är krävande att bemöta kollegor som har negativa attityder samt att negativ energi sprids i arbetslagen. En anledning till detta var att alla inte delade samma tankar kring vad inkludering egentligen betyder i det praktiska arbetet när det implementeras i skolan och inte hade en förståelse kring att det skulle gälla alla elever (Causton-Theoharis m.fl., 2011). En studie av Besic m.fl. (2017) visar dock att personalen inom skolans arena är generellt positiva till att inkludera elever i behov av särskilt stöd i exempelvis läs- och skrivsvårigheter men är inte lika positiva till att inkludera elever med beteendesvårigheter. Deras oro bottnade i att inte ha tillräckligt med resurser för att tillgodose lärandet. Med andra ord, om resurser och stödfunktioner finns tillgängligt är lärare mer villiga att arbeta på ett inkluderande sätt samt utvecklar mer positiva attityder gentemot detta.

Inkludering och gynnsamma faktorer

I en studie har intervjuer av skolledare och förvaltningschefer genomförts kring inkluderande lärmiljöer. I resultatet identifierades strukturer i organisationen samt professionella normer som gynnade inkluderingsutveckling. Bland annat belyses utifrån rektorers perspektiv att gynnsamt arbete gällande inkludering har varit att involvera elevhälsoteamen på skolorna då de arbetar brett i verksamheterna. Detta bland annat genom att ha träffat elever, handlett pedagoger och drivit fram inkluderingsprocessen (Erlandsson, 2015). För ett framgångsrikt arbete gällande inkludering av barn med behov av särskilt stöd spelar positiva attityder från skolpersonal en avgörande roll. Dock krävs det mer än en lärares positiva förhållningssätt för att lyckas med inkludering (Besic m.fl., 2017). Causton-Theoharis m.fl. (2011) synliggör ett arbete med att implementera inkluderande arbetssätt i grundskolor genom bland annat omstrukturering och kompetensutveckling. Resultatet visar att främjande resurser innebar bland annat omstrukturering i undervisningen så att den gäller för alla, större samarbete mellan lärare och en djupare förståelse för att inkludering gynnar många. Besic m.fl. (2017) betonar att undervisning i inkluderande klasser kräver samarbete med ömsesidig förståelse och flexibelt

stöd. Exempelvis ger närvaron av två lärare fler resurser för att möta elevernas behov mer effektivt, vilket har en positiv inverkan på elevernas akademiska och social-emotionella utveckling. Detta gäller dock endast om en kvalitativ samundervisning kan ges.

Samarbete med specialpedagoger och speciallärare är en viktig faktor i att utveckla ett inkluderande arbetssätt i undervisningen. Eleverna i behov av stöd kunde dock undervisas utanför den ordinarie klassen i anslutande rum. Samtidigt såg rektorer detta som ett oacceptabelt arbetssätt då de menade att detta var exkluderande (Besic m.fl., 2017). Även lärarkompetensen framträder ha störst påverkan och betydelse när det kommer till att stötta elever som är i behov av särskilt stöd (Giota & Emanuelsson, 2011). Causton-Theoharis m.fl. (2011) forskning visar på att lärare hade ett positivt förhållningssätt gentemot kompetensutveckling som ett stöd i implementeringen av inkluderingsarbetet. De uppgav att deras kunskaper och självförtroende i arbetet ökade eftersom de lyckades möta flera elever. Stöttningen under projektet förekom i varierande former såsom föreläsningar, arbetslagsmöten, enskilda årskursmöten och observationer i undervisningen. Haug, m.fl. (2006) menar att det behöver skapas en kollektiv kompetens i skolan som innebär en större syn på olika individers utvecklingspotential och möjligheter att bidra till gemenskapen. I ett sådant arbete blir den specialpedagogiska kompetensen en av de viktigaste komponenterna till att integreringen ökar. I en studie av Thomas (2014) där skolledning, specialpedagoger och lärare intervjuades skulle elever som hade varit på olika resursskolor inkluderas in i ordinarie skolor. Resultatet visade att faktorer som visade framgång och som rörde lärarna handlade om kompetent personal som hade kunskap att möta elever i behov av särskilt stöd och skapa relation till dem så att eleven kände förtroende för pedagogerna. Skolans värdegrund var också en av de högst rankade anledningar till en lyckad återinkludering i studien. Skolor som har en omhändertagande roll, där inkluderingsperspektivet finns både i praktiken och är accepterad av lärare, föräldrar, skolledning med flera är mer framgångsrika i att få elever som fungerar i ordinarie klasser. De intervjuade menade att om eleven känner sig som en del av skolan kan det vara en avgörande faktor i elevens upplevelse och uppfattning när hen kommer tillbaka.

A school with an inclusive ethos, I believe, is more likely to achieve successful reintegration in that a pupil feeling they were valued members of the school community would have a more positive perception of the school. This was of greatest importance to classroom practitioners” (Thomas, 2014:9).

Teoretiskt ramverk

Ramfaktorteori

Skolans och utbildningens utformning påverkas och hänger ihop med hur samhället är konstruerat och hur dess sociala, ekonomiska och kulturella struktur ser ut. Inom utbildningssystemet är det givetvis essentiellt att bestämma vad undervisningen ska innehålla samt ha för mål. I och med detta innebär dessa beslut en kontroll utifrån en maktposition kring vad nästkommande generation ska få för kunskaper samt hur de ska fostras. Under 1960 talet handlade ett av projekten om läroplansinnehållet i olika ämnen i relation till vad som krävdes i arbetslivet. Forskningen visade att undervisningsprocessen och lärandet behöver betraktas utifrån vissa ramar som till exempel förkunskaper hos eleverna och tid. Dessa ramar handlade om politik, politiska beslut och om hur resurser fördelas. Denna fördelning påverkar i sin tur både undervisningsförloppet och skolresultaten (Lundgren m.fl., 2017). Den ursprungliga ramfaktorteorin synliggjorde hur administrativa bestämmelser och politiska beslut gällande gruppstorlek, timplaner och regler kring antagning med mera, hade för inverkan på vad som gick att uträtta i undervisningen och på så vis även vilka resultat som var genomförbara. Med andra ord kan teorin ses som en modell för hur politiska bestämmelser påverkar undervisningen samt utbildningen (Lindblad m.fl., 1999).

Dagens skola påverkas av avreglering, decentralisering samt mer åtstramningar. Även ramfaktorteorin har utvecklats där skilda element av teorin har problematiserats, vilket leder till nya frågeställningar. Utöver juridiska, administrativa samt fysiska ramar kan det förekomma andra hinder som orsakar vilka möjligheter och begränsningar som finns i klassrummet. Dessa skulle exempelvis kunna vara den sociala gruppkonstruktionen i elevgruppen, traditioner samt deltagarnas uppfattning kring vad de ska samtala om samt på vilket sätt. Det går att urskilja att den politik och kultur som förekommer i samhället påverkar vilken kunskap som ska vidareföras till nästa generation bland annat via skolan (Lindblad m.fl., 1999).

Ramfaktorteorin kan synliggöra hur resurser påverkar sådant som är möjligt samt vilka begränsningar som förekommer i skolans undervisning. Teorin kan även visa på hur beslut på politikernivå som handlar om resursfördelning och målstyrning påverkar skilda resultat och processer gällande undervisningen. På så sätt går det att knyta samman mikro- och makronivån. Sedan reformerna som genomfördes under 1960-talet har makten över skolans läroplan förändrats. Under 1970-talet fram till 1990-talet ökade skolans lärares möjligheter att kunna välja innehåll utifrån de nationella målen och lärarna fick även högre inflytande på

undervisningsformerna det vill säga didaktiken. När samhället stod inför utveckling och förändring, var det inte längre aktuellt att innehållet i skolan också måste kunna förändras. För att agera mer flexibelt gavs lärarna mer ansvar att själva bestämma över hur de nationella målen skulle nås. Synsättet kring flexibilitet tog vid i skolans läroplan från 1980. Dock förändrades detta på 2000-talet då styrningen blev alltmer centralstyrt genom mer detaljerade kursplaner, läroplan samt kontrollsystem och en ökad misstro mot lärare tog vid. Detta ledde till att styrningen av skolan ökade på politikernivå vilket då ledde till minskad styrning från de professionella (Lundgren m.fl., 2017).

Imsen (1999) skriver om att skolans organisation kan delas upp i fyra olika analysnivåer: staten, lokalsamhället, skolan och klassrummet. Med hjälp av ramfaktorerna kan det synliggöras hur exempelvis staten och kommunen styr undervisningen i klassrummet, olika arbetsformer hos pedagoger och inkluderande arbetssätt. Hon delar upp ramfaktorer i fem grupper. Detta är olika delar och omständigheter som kan vara framgångsfaktorer eller hinder i undervisningen och påverka den på olika sätt. Dessa fem grupper är det *pedagogiska ramsystemet*, *administrativa ramar*, *resursrelaterade ramar*, *organisationsrelaterade ramar* samt *ramar med relation till elevernas kulturella bakgrund*.

Imsen (1999) menar vidare att de yttre faktorerna kan grupperas in i resursrelaterade ramar som innebär ekonomiska och materiella resurser. I dessa innefattas skolbyggnader, arbetsmaterial men också undervisningstimmar genom att behöva tilldela exempelvis fler personal vid anpassad undervisning. Organisationsrelaterade ramar handlar om vilken skolkultur finns i verksamheten. En skolkultur och organisation präglas av bestämmelser på samhällsnivå men också genom lokala bestämmelser som exempelvis olika ledningsmodeller och samspel mellan lärare det vill säga en organisation är levande organism som hela tiden utvecklas. Läroplaner, skollagar och förordningar är exempel på det pedagogiska ramsystemet. Dessa är i hög grad normativa och ska föreställa en riktning om hur undervisning bör organiseras. Bestämmelser kring olika avtalssystem, fackliga organisationer, klasstorlek, arbetstid med mera är strukturer som ramar in administrationen i skolan och påverkar skolans och pedagogernas arbetssätt. Den femte ramfaktor handlar om elevernas egna förutsättningar och kulturella bakgrund.

Systemteori

Ramfaktorteori har ofta kompletterats med systemteoretiskt tänkande under de senaste årtionden, speciellt i förändringsarbeten inom stora organisationer. Vårt samhälle har under de

närmaste årtionden utvecklats till en mångfacetterad värld. Konsekvensen blir att det förekommer problem med att effektivisera och optimera verksamheten. Det sociala sammanhanget och individers skilda behov och intressen kräver en dialog mellan olika parter exempelvis politiker, skolledning och så vidare. Det är genom samtalen som de bästa lösningarna kan hittas på de problem som förekommer i verksamheterna (Öquist, 2014).

Hur vi ser på problem påverkar även hur exempelvis skolans läroplan revideras. Ses problem som att eleverna har brister i de grundläggande färdigheterna förändras läroplanen utifrån att lösa detta. Handlar problemet istället om normer och värderingar kommer revideringen följaktligen handla om att revidera delen gällande värdegrundsarbetet. Problematiken med att revidera en läroplan handlar om att det inte går att genomföra experiment som kan kontrollera att förändringen var det rätta valet (Öquist, 2014). "Omsorgsfrågor, lärandeprocesser och socialisationsprocesser försvinner lätt när fokus i bedömningarna hamnar på resultat som är enkla att ta fram" (Öquist, 2014:47). Inom systemteorin pratar man om olika relationer och nivåer i exempelvis en organisation. En av dessa är den kontextuella nivån där Ahrenfelt (2001) menar är nivån där alla sammanhang, händelser, information som är i relation till organisationen finns. Skolan som organisation är ett öppet system som hela tiden är i kontakt med sin egen kontext. Organisationen, det vill säga skolan påverkas hela tiden av olika kontextuella krafter. Informativiteten är ett begrepp som författaren lyfter och menar är av stor betydelse i förändrings – och implementeringsarbetet. Detta är en förmåga i organisationen att förstå händelser och sammanhang i sin kontext som kunskapsbärande och vilken information dessa vill ge. När exempelvis ledning och medarbetare förstår och får insikt i vad den nya informationen vill säga och hur den kan användas kommer den omvandlas till kunskap och utveckla organisationen.

Ahrenfelt (2001) menar att inom systemteorin lyfts skillnaden i två olika sorters förändringar inom systemet. Förändring av *första ordningen* innebär att systemet förblir intakt och att det bara är olika tillstånd som förändras. Man använder exempelvis samma sorts lösningar och metoder som tidigare, det vill säga förnyar det som redan finns. Förändring av den *andra ordningen* innebär att hela systemet förändras. I en organisation kan det handla om att agerande och handlingar sker annorlunda och att tankemönster på gruppnivå har förändrats. I sin tur innebär detta att vår syn på vår verklighet har också förändrats vilket betyder att tankeunderlaget är annorlunda och likaså våra beslut och handlingar. Författaren uttrycker vidare att "behöver vi skapa en förändring av andra ordningen i våra tankemönster, vilket betyder att såväl de kognitiva som emotiva aspekterna av människan, liksom hennes beteende och agerande behöver förändras." (s.50).

Likformighet och likvärdighet

I diskussionen gällande begreppet likvärdighet nämns tre kriterier. Det första handlar om att alla barn ska ha tillgång till utbildning oavsett vissa faktorer, exempelvis när och var man föds. Eftersom den svenska grundskolan är obligatorisk, ska denna service från samhället fördelas lika. Den andra innebär att alla ska få tillgång och möjlighet till samma höga kvalité i utbildningen. Den tredje syftar till att utbildningen behöver anpassas efter varje enskild individs behov så att alla får lika möjligheter att lyckas med skolan. På det viset behöver utbildningen också vara kompensatorisk vid behov. Diskussionen handlar även om skillnaden mellan begreppen likvärdighet och likformighet. I många olika policydokument lyfts just denna skillnad att likvärdig utbildning inte innebär att den ska vara likadan det vill säga likformig utan att kvalitén i alla skolverksamheter ska vara hög så att det inte ska spela någon roll för elever vilken skola man väljer eller går på. På samma gång finns det olika exempel på områden där likformighet förespråkas exempelvis i bedömning och betygsättning (Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020).

Inkludering

Haug (1998) menar att begreppet inkludering innebär att prestationen måste underordnas elevens rätt till delaktighet. Problemet med ett kompensatoriskt perspektiv som en väg att skapa rättvisa är för många just att lika värde inom skola och utbildning kommer på andra plats i jämförelse med vad eleven bör prestera. Att använda prestationer som det grundläggande basen i en obligatorisk skola är odemokratiskt. Istället bör fokus ligga på det demokratiska deltagarperspektivet, där skolan ska vara en plats där olika synpunkter kring behov, intressen och ämnen möts. Dessa processer: ”är processer som kräver ömsesidig anpassning och som förutsätter att alla är tillsammans i en ständig konfrontation och samverkan” (s.18).

Nilholm och Göransson, (2019) belyser att för att öka inkludering i skolan är det av största vikt att alla som är verksamma inom skolan analyserar begreppet inkludering och sätter det i ett större sammanhang. Personalen behöver även diskutera begreppet så att de i kommunikationen sinsemellan talar om samma innebörd för att minska risken att tala förbi varandra. Radikalt inkluderingsperspektiv kännetecknas av att olikheter hos alla elever ses som en tillgång och inte som ett hinder. Gemenskap är ett annat kännetecken inom detta perspektiv. Detta innebär att personerna känner tillit till varandra och de normer och regler som gäller i skolan, samt att det finns gemensamma mål som alla är medvetna om. I denna gemenskap behöver det finnas forum där olikheterna kan mötas dela erfarenheter med varandra. Detta

behöver förekomma på samtliga nivåer inom skolan, vilket innefattar även elevers delaktighet, både socialt och kunskapsmässigt. Detta kan sammanfattas som en gemenskapsorienterad definition av begreppet inkludering.

Den individorienterade definitionen av begreppet inkludering kännetecknas av att titta på den enskilda eleven och dennes sammanhang. Detta kan innebära att elevens identifikation med övriga i gruppen inte finns eller att målen inte är gemensamma. Inom denna definition ligger intresset högst för elever i svårigheter och inte hela spektrum av olikheter. En tredje, en vanlig definition, är den placeringsorienterade definitionen som handlar främst av var eleven befinner sig i fysisk mening. Om man ska undersöka effekter av inkludering finns det behov av att ställa frågan om arbetssätten som förs i skolan är inkluderande (Nilholm & Göransson, 2019). Då kan den gemenskapsorienterade definitionen användas för att kartlägga *"om arbetssättet ökar graden av gemenskap och elevernas delaktighet och utifrån definition 2 måste man se om elevernas delaktighet ökar"* (Nilholm & Göransson, 2019:32).

Lutz (2021) betonar att det inom grundskolan finns en stark professionskultur vilket innebär att verksamheten är svårföränderlig och kan motverka politiska vindar genom text styrdokument. Efter decentraliseringen av skolverksamheter fattas besluten på förvaltnings- och rektorsområdesnivå. Här finns ofta en intern legitimitet där den enskildes handlingar kan förändra praktiken genom olika gränsdragningar eller reproducera gruppens värderingar och normer. Olika aktörer får positioner och legitimitet att göra dessa gränsdragningar, t.ex. forma politiken efter lokala sammanhang genom sina handlingar och beslut.

Tre olika aspekter kring begreppet inkludering kan vara var, vilka och vad. Var-frågan behandlar aspekten var undervisningen ska ske, vilka – frågan handlar om vilka elever vi tänker på ska vara inkluderade och vad – frågan handlar om vilken innebörd vi lägger i begreppet inkludering (Nilholm, 2019). I Salamancadeklarationen behandlas hur en inkluderande skola kan utvecklas i syfte att möta alla barns behov lyfts strävan efter att undvika särlösningar. Dock är det av vikt att tänka på att alla elever inte alltid kan vara en del av den ordinarie undervisningen i klassrummet, (Unescorådet 2006). Nilholm (2019) lyfter att enbart fysisk placering av en elev i en ordinarie klass inte innebär per automatik att eleven är inkluderad. Då är vad – frågan viktig att behandla så att eleven lär sig utifrån sina egna förutsättningar. Man måste undersöka också kvalitén i elevens situation, det vill säga att undersöka hur eleven har det för att se om den är inkluderad. Vilka elever det handlar om har skiftat mellan enbart kring elever i svårigheter till att inkludering har med alla elever att göra. Författaren menar vidare att den svenska skolan i nuläget inte har lyckats så väl med inkludering eftersom många elever hamnar i olika slags svårigheter samt att det kompensatoriska uppdraget är svårt att uppfylla.

Metod

Metodval

Denna uppsats har som syfte att få en insyn kring resursfördelning till skolor samt hur skilda resurser påverkar det pedagogiska arbetet mot en inkluderande undervisning. För att genomföra detta valdes en kvalitativ studie med semistrukturerade intervjuer. Bryman (2018) lyfter vikten av att intervjuer i kvalitativ forskning behöver få utrymme att ta olika riktningar eftersom detta kan ge en bild av vad som anses vara av relevans hos deltagarna. Författaren menar att det är fördelaktigt att ha bakgrundsfakta kring deltagarna för att i senare skede kunna ta in de intervjuades svar i ett sammanhang. Det är också av vikt att på samma gång under intervjuerna tänka på att vara öppen och sensitiv inför det som sägs men samtidigt styrande och kritisk, det vill säga att hålla i fokus det man vill ha svar på och kunna ifrågasätta vid behov. Ahrne och Svensson (2015) lyfter att fördelar med kvalitativa intervjuer är att de kan genomföras relativt fort och att man som intervjuare kan få ett omfångsrikt material.

Intervjuer genomfördes med personer från tre olika yrkesgrupper vilket krävde att det skapades tre olika intervjuguider (se bilagor 1-3). Syftet med de olika intervjuguiderna var att de skulle anpassas till intervjupersonens yrkesroll men samtidigt skulle samtliga guider till viss del beröra samma teman. En semistrukturerad intervjuguide innebär att frågor formuleras av forskaren, men frågornas ordning kan variera. Det är också möjligt för intervjuaren att ställa följdfrågor. En fördel med sådan intervjuform är också den flexibiliteten metoden innebär, det vill säga att kunna ändra riktning under intervjuernas gång beroende på de intervjuades svar (Bryman, 2018). Frågorna formulerades med avsikten att täcka de tema som fokuset skulle inriktas på, samtidigt som det skulle lämnas utrymme åt de intervjuades synsätt och ställningstagande. Det var också av vikt att ge intervjupersonerna inflytande att bestämma viktiga aspekter som de ville prata kring. Alvehus (2019) skriver att forskaren behöver fundera på mängden frågor som förbereds inför intervjuerna. Det är tillräckligt om forskaren bestämmer ett antal olika teman som intervjun och ställer följdfrågor utifrån dessa. Författaren nämner också att det är viktigt att ha i åtanke och vara lyhörd att inte den intervjuade upplever samtalet som ett prov eller förhör eller att det finns outtalade prestationskrav från intervjuares håll.

Urvalsgrupp

För att kunna behandla uppsatsens forskningsfrågor behövde de intervjuade personerna ha befattningar med inflytande i det som handlar om resurser samt inkluderande undervisning.

Utifrån detta syfte valdes personal på förvaltning, rektorer och specialpedagoger till intervjudeltagare. Detta för att få skilda aspekter gällande arbetet med inkluderande undervisning. Förvaltningen har inflytande på hur pengar ska fördelas på skolor, rektor har både inflytande i hur ekonomin och arbetet ska fördelas mot en inkluderande undervisning. Specialpedagogen utvecklar strategier med skolans personal hur arbetet mot inkluderande undervisning kan genomföras. Dessa respondenter valdes efter principen målstyrt urval. Detta innebär enligt Bryman (2018) att forskaren väljer individer som har kunskap inom det forskningsområde som studeras. I denna studie lades vikt på att välja ut personer med förmodad relevant yrkesposition. För att få en insyn i hur finansiering från förvaltningsnivå till skolorna går till, behövde personer som är verksamma på förvaltningsnivå intervjuas. Dessa samtal handlade främst om delar kring det som kallas för yttre faktorer. En utbildningschef samt två ekonomiansvariga deltog i intervjun. För att synliggöra hur dessa pengar används på skolor för att arbeta mot inkludering intervjuades både rektorer och specialpedagoger. Dessa intervjuer handlade både om yttre och inre faktorer.

Respondenter valdes även genom ett snöbollsurval. Detta innebär att respondenter föreslår andra personer som eventuellt kan vara intressanta för studien att intervjua (jmf. Bryman, 2018). Alvehus (2019) menar att detta sätt kan vara fördelaktigt eftersom det är ett effektivt och snabbt sätt att hitta rätt aktörer för sin frågeställning. Dock kan nackdelen vara att svaren eller resultatet inte visar på en bredd då urvalet består av "ett visst nätverk av människor som redan känner varandra och därmed, sannolikt, har en delvis gemensam syn på saker och ting" (s.72).

Genomförande

Fem intervjuer genomfördes där samtliga varade mellan ca 45 min till strax över 1 timme, fyra enskilda intervjuer samt en gruppintervju. Gruppintervjun genomfördes med personal på förvaltningsnivå. Anledningen till detta var att personalen hade skilda arbetsuppgifter och därmed kunde besvara olika frågor. Intervjuguiden innehöll därmed en bredd av olika frågor. Dessa personer kommer att benämnas i empirin som utbildningschef, ekonomiansvarig 1 och ekonomiansvarig 2. Övriga kommer att benämnas specialpedagog 1 samt 2 och rektor 1 och 2. Ahrne och Svensson (2015) skriver att forskaren själv är ett instrument i undersökningen i form av medproducent av data men också i analysen av empirin som framkommer i studien. När man utför kvalitativa studier i jämförelse med kvantitativa, i exempelvis intervjuer kommer man oftast närmare deltagarna som medverkar i studien. En medvetenhet kring var intervjun utförs behöver också finnas hos forskaren. En intervju i hemmamiljö framhäver vissa tankar och

känslor medan en intervju på deltagarens arbetsplats förmodligen framhäver andra emotioner. Intervjuerna genomfördes på deltagarnas arbetsplatser, antingen på den fysiska platsen eller genom digital plattform. Vi frågade intervjupersonerna om tillåtelse att få spela in intervjuerna via ljudupptagning. En fördel med inspelning är att intervjuaren kan fokusera på att ställa frågor och lyssna på svaren och inte behöva känns stress över att få svaren nedskrivna.

På grund av covid-19 pandemin fick intervjupersonerna välja om de ville träffas fysiskt eller digitalt. Intervjuerna har således genomförts både genom fysiska träffar samt digitala möten. Gruppintervjun genomfördes fysiskt medan övriga intervjuer genomfördes digitalt. Det kan ge intervjupersonerna en trygghet att ha inflytande i om intervjuerna ska ske digitalt eller fysiskt. Däremot finns det en risk att genom digitala intervjuer missa visst kroppsspråk som också är en dimension gällande kvalitativa intervjuer. Intervju på förvaltningsnivå valdes att utföras i grupp då deltagarna hade skilda kompetenser och kunde besvara olika frågor i intervjuguiden. Intervjuguiden riktad till specialpedagog respektive till rektor var däremot mer inriktad mot deras specifika yrkesroll. Därför valdes enskilda intervjuer med dessa respondenter.

Analys och bearbetning

Varje intervju har spelats in och transkriberats. När transkriberingarna var genomförda påbörjades igenomläsning av allt material för att kunna urskilja mönster. Olika teman sorterades ut och jämfördes med uppsatsens syfte. Ahrne och Svensson (2015) benämner också några av de vanligaste tillvägagångssätten att göra en analys på efter att transkriberingen har ägt rum ”Söka efter mönster (det som återkommer), antingen utifrån i förväg definierade teman eller teman som konstrueras under analysen, söka efter det som avviker, analysera sekvenser utifrån olika teoretiska förståelser” (s.125).

Tematisk analys valdes ut som arbetssätt i bearbetning av data. Detta innebär att forskaren identifierar olika tema eller kategorier utifrån data som har framkommit i empirin. Kategorierna är kopplade till fokuset kring frågeställningen i studien och ska bygga på olika koder eller teman som forskaren har identifierat i exempelvis de transkriberade utskrifterna. Bryman (2018) menar att detta kan utgöra en förståelsebas för forskaren kring olika teorier som är aktuella inom studien.

För att hitta mönster lades det fokus på att urskilja till exempel likadana uttalanden hos deltagarna samt vad de uttryckte olika åsikter om. Ramfaktorteorin användes som hjälp, samtidigt med uppsatsens syfte i bakgrunden, för att hitta relevanta teman. Under denna

delprocess i studien gick arbetsgången fram och tillbaka mellan det empiriska materialet och teman som kodades och analyserades. Med andra ord, upplevdes inte detta som en linjär process utan mer som en cirkulär process. Sedan gjordes försök i att föra ihop olika delteman till tema av större karaktär som innefattar dessa.

Tillförlitlighet och transparens

Reliabilitet handlar om tillförlitligheten, detta innebär med andra ord att ett undersökningsresultat blir densamma om denna genomförs igen. Kvalitativa forskare kan skapa måttliga generaliseringar där man kan få syn på identifierbara sidor i ett bredare perspektiv och med hjälp av dessa göra vidare kopplingar (Bryman, 2018). Vi upplever att intervjupersonerna var genuina i sina svar och troligen skulle ge samma svar om frågorna ställdes igen. Vi meddelade även intervjupersonerna att de fick höra av sig till oss om de sagt något de vill ändra på eller eventuellt ta tillbaka. Detta kan också vara en nackdel vid kvalitativ forskning eftersom undersökningarna är ofta beroende av själva forskaren och dennes intresse vad hen anser som viktigt eller det hen väljer att inrikta sig på. Därför kan det vara svårt att replikera forskningsresultat inom kvalitativ forskning (Bryman, 2018).

I en kvalitativ studie handlar validitet om giltighet. Med andra ord handlar det om det som påstås ska undersökas verkligen undersöks. Vi anser att uppsatsen har en relativ hög giltighet då den svarar på dess frågeställningar och syfte. Kvale och Brinkmann (2014) menar att validering inte är något som sker i slutet utan behöver finnas med i den pågående processen hela tiden. Reflektionen kring kopplingen mellan teorin och de aktuella forskningsfrågorna samt hur intervjuerna och frågorna skulle utformas för att behandla studiens syfte fanns med under hela studiens gång. I analysen ställdes ofta frågan om våra tolkningar är hållbara och relevanta.

Etiska överväganden

Kvale och Brinkmann (2014) tar upp främst fyra olika delar som intervjuaren behöver fundera kring och skaffa både kunskap och kompetens kring. Dessa är forskarens roll, konsekvenser av forskningen, konfidentialitet det vill säga att de som intervjuas bör informeras vad som kommer att ske med empirin som framkommer samt att deltagarna inte kommer att kunna identifieras utifrån data i undersökningen. Den fjärde delen handlar om informerat samtycke, vilket innebär att deltagarna informeras om syftet och upplägget med studien samt rätten att när som helst kunna avstå eller dra sig ur undersökningen.

I samband med intervjuerna gjordes en samtyckesblankett där syftet och deltagarnas rättigheter framgick. De försäkrades också att de transkriberade intervjuerna kommer att användas enbart i denna studie och därefter förstöras. I de digitala intervjuerna lästes blankettens innehåll upp och det muntliga samtycket spelades in. När intervjuerna transkriberades anonymiserades deltagarnas namn men också stad och all annan information som kunde råka härleda till igenkänning. Innan intervjuerna ägde rum uppkom funderingar kring våra roller som forskare och vilka konsekvenser dessa uppfattningar kunde innebära. Kvale & Brinkmann (2014) diskuterar forskningens oberoende och exempelvis risken med att forskarna identifierar sig med deltagarna vilket kan medföra svårigheter för att hålla kvar en professionell distans både under intervjuens gång och i vidare analysen. Under hela studiens gång fanns reflektionen kring dessa områden i bakgrunden.

Resultat och analys

Resultatet i denna uppsats utgörs av den empiri som är inhämtad via intervjuerna, vilket presenteras i detta avsnitt. Avsnittet är uppdelat efter de två frågeställningar som ligger till grund för uppsatsen, det vill säga yttre och inre faktorerers påverkan. De yttre faktorerna utförs av skolans fysiska byggnad, ekonomi, betygssystem och läroplan. De inre utgörs av kompetensutveckling, elevhälsan samt synen på skolans roll i samhället. Efter varje resultatdel görs en delanalys som kopplar an till tidigare forskning och teorier.

Yttre faktorer

Byggnad och budget

I intervjun med förvaltningen framkommer det att behov av nya skolplatser har ökat markant de senaste åren då populationen i kommunen har växt. Därför har man i kommunen byggt skolor, enligt förvaltningen, för att tillgodose platser för alla elever eftersom skollagen kräver av huvudman att detta ska garanteras. “Utan vi har ju fått bygga för volymer nu (...) Vi har ju haft, är det Sveriges största befolkningsökning i [stad], och elevantalet har ju exploderat” (utbildningschef). Rektorer framhåller att skolbyggnaderna ofta har brister i sin utformning och att lokalerna kan upplevas som en stor begränsning i arbetet att möta alla elever. De menar att lokalerna skulle kunna fungera som en användbar resurs men i dagsläget anses det vara hämmande. Den ena rektorn uttrycker att förändringar i den fysiska miljön som har gjorts har varit gynnsamt för en inkluderande lärmiljö men budgeten räcker inte till att göra denna förändring i samtliga klassrum. Hen utgår och sätter tyngd på att ta in elevernas perspektiv och inflytande kring den fysiska miljön.

Jag skulle också inte vilja ha en byggnad som ser ut som den här gör till exempel, typisk 50-tals skola som är en betongskola utan som är mer inbjudande och som är varmare i sin framtoning och med väldigt mycket symboler och budskap som handlar om tilltro på framtiden (rektor 2).

Specialpedagogen lyfter vikten att få med elevernas tankar och idéer kring möjliga förändringar i den fysiska miljön som skulle kunna bidra till en bättre arbets- och undervisningsmiljö utifrån elevernas egna önskemål.

Att man involverar eleverna... (...) för ibland är det lätt, här behöver vi bygga om, vi behöver en vägg till, vi behöver ett extra grupprum. Men när de har involverat eleverna i det arbetet och eleverna kommit med

förslag hur man kan, skulle kunna organiseras, då har man inte behövt...en extra vägg eller så alla gånger (specialpedagog 1).

Det framkommer också i intervjun med förvaltningen att lokal- och byggnadskostnader inte är något som påverkar verksamhetens budget.

I intervjumaterialet belyste förvaltningen att grundersättningen till skolorna påverkas av vilken verksamhetstyp det rör sig kring exempelvis fritidshem, grundskola eller grundsärskola. Det framkom även i materialet att statsbidraget fördelas utifrån befolkningsansvaret, vilket menades bidrar till en likvärdig skola. I intervjun tas också upp skatteintäkter som har en påverkan på hur mycket pengar det finns att röra sig med. Det synliggjordes även att bidraget delas in i två delar, en fast del samt en indexbaserad del som grundar sig på socioekonomiska faktorer. I intervjumaterialet som handlar om skolans ekonomiska förutsättningar så belyste förvaltningen samt rektorerna upp indexet som en faktor av betydelse. Skillnaderna i summan per elev kan skilja avsevärt, vilket ger skolor olika ekonomiska förutsättningar. Detta menar förvaltningen är för att kompensera de olika förutsättningar som skolorna har. Ju högre index en skolverksamhet har desto mer ekonomiskt stöd får skolan. Tilläggsbelopp är också en finansieringsform från staten som grundar sig på individuella beslut. En av formerna är tilläggsbelopp för elever i behov av särskilt stöd där rektorn är den som fattar beslut kring vilka barn som ska erhålla detta tillägg. Det finns också schablonberäkningar för vissa kategorier av svårigheter såsom NPF och kommunikationssvårigheter gällande syn samt hörsel. Dock lyfter förvaltningen att indexet inte är ett felfritt system. "När vi satte medelindex för några år sen så var ju medeleven nån annan än vad medeleven är idag. (...) Pengarna är lite mindre värda på dom här 13 åren" (ekonomiansvarig 1). Förvaltningen visar en förståelse kring rektorers upplevda oro gällande verksamheternas ekonomi utifrån det system som förekommer idag gällande index och den ekonomiska fördelningen. "Varje skola sitter ju inför nästa år hela tiden och väntar, vilket index får jag. För har man legat på marginalen å kommer under så är det inte roligt" (utbildningschef).

När det handlar om inflytande gällande ekonomin lyfter en av rektorerna att hen upplever ganska stor frihet i att välja hur pengarna ska fördelas och så som hen önskar bygga sin organisation utifrån de nuvarande behoven. Båda rektorerna menar dock att finansieringen av skolan inte är tillräcklig. Den ena lyfter indexet som en av anledningarna till att de socioekonomiska resurserna räcker någorlunda i skolverksamheten. Den andra rektorn upplever dock att det fortfarande är en liten del av behoven som lyckas uppfyllas med det nuvarande ekonomiska stödet.

Men när jag ska ta fram underlag, för jag måste ändå visa förvaltningen att jag kommer göra av med dom pengarna (...) Så kan jag säga att det räcker att jag tar fram underlag för förskoleklassen och 1:an, sen är pengarna slut (rektor 1).

Ett exempel som rektorn tar upp är tilläggsbelopp och i vilken utsträckning det räcker i praktiken utifrån nuvarande behoven i hans verksamhet. Den andra rektorn menar också att ekonomin inte räcker till för att tillgodose alla behoven optimalt men menar dock att hans verksamhet skapat tillräckligt stöd för att leva upp till de nationella författningarna.

Vi har fler elever, vi har tyngre svåra elever men ändå får vi mindre pengar. Men det beror ju på att hela stads, hur hela, hur relationen ser ut i hela stad. (...) Modersmål, låg social och ekonomisk status. Så medelindex idag tycker många är en tung skola (rektor 1).

Även om det förekommer ett befintligt system gällande finansieringen av skolans verksamheter, har förvaltningen inflytande att förändra systemet. Exempel på detta gäller bedömningen av ersättningen för nyanlända. Det framkommer i intervjumaterialet att Skolverkets rekommendation gällande ersättning för nyanlända elever är att den ska gälla i fyra år. Förvaltningen följer dock inte denna rekommendation utan ändrat detta till att ersättningen ska gälla i ett och ett halvt år. Det framkommer även att förvaltningen har bestämmande frihet att besluta vilka fria stödresurser som ska erbjudas i kommunen. De exempel som ges är olika centrala specialistteam med skilda pedagogiska spetskompetenser. De menar vidare att detta i stället skulle kunna läggas in i skolpengen men att de ser större nytta i att ha dessa funktioner i kommunen.

Delanalys byggnad och budget

I analysen går det att urskilja att byggnader, både befintliga och nybyggda har det främsta syftet att följa skollagen och inte individers skilda behov. Enligt skollagen har varje elev en garanterad skolplats, då huvudmannen är skyldig till att följa statens bestämmelser. Utifrån denna aspekt tycks det inte ta hänsyn till elevers olika behov och förutsättningar när det handlar om skolornas byggnader. Detta stämmer överens med Coscun och Hallgren (2019) som menar att många av dagens skolor inte är byggda för att kompensera elevers olika behov vilket krävs för en likvärdig utbildning. Även Lutz (2021) belyser att de lokala förutsättningarna har en avgörande roll för vilka insatser som sätts in. Därtill tillkommer den ekonomiska fördelningen som enligt författaren har bidragit till större klyftor i samhället. I intervjuerna framkommer det att både förvaltningsanställda samt rektorerna ser den fysiska miljön som bristande och försvårar den inkluderande undervisningen. Gällande byggandet av nya skolor finns även den ekonomiska

aspekten att förhålla sig till. Skolans utveckling sker parallellt med hur samhället konstrueras, vilket påverkas av olika ekonomiska strukturer som förekommer (jmf. Lundgren m.fl., 2017). Förvaltningen nämner att det är mer kostnadseffektivt att bygga stora lokaler och vi uppfattar att det är i första hand eleverna som ska anpassa sig till dessa lokaler och inte tvärtom. Med andra ord verkar det vara antalet platser som är styrande och inte de enskilda behoven hos eleverna. Här kan man urskilja en tendens att varken gamla och nya byggnader följer samhällsutvecklingen. Detta kan relateras till det platsorienterade perspektivet kring inkludering, eftersom den fysiska placeringen prioriteras framför elevens behov (jmf. Nilholm & Göransson, 2019). Då nya skolor byggs för volym kan man se detta som ett icke demokratiskt beslut, då beslutet endast tar hänsyn till att budgeten ska vara effektiv och inte till de behov som finns gällande elevers arbetsmiljö. Detta kan man relatera till ramfaktorteorin som många gånger utgår från politiska beslut som tas på en överordnad nivå utan att försäkra sig och ta in olika perspektiv och behov (Lundgren m.fl., 2017). Det kan även kopplas till fysiska ramar som begränsar möjligheter till inkluderande klassrum, då utformningen av dessa främst syftar till en ekonomisk effektivitet (Lindblad m.fl., 1999).

McAllister och Hadjri (2013) belyser att det förekommer en samhällstrend där alla elever oavsett behov placeras i den ordinarie undervisningen. Det är av vikt att fokuset ligger på att byggandet av skolverksamheter ger de rätta förutsättningar till alla elever. Då den fysiska byggnaden ses av skolpersonal som en resurs som påverkar undervisningen kan denna aspekt ingå i den resursrelaterade ramfaktorn (Imsen, 1999). Detta innebär att besluten kring byggnadens utformning, som innebär möjligheter och hinder gällande det pedagogiska arbetet inte tas av personal som ska arbeta på platsen. Rektorerna i intervjumaterialet ser snarare brister som är hämmande för det pedagogiska arbetet i deras skolor. De individer som faktiskt ska befinna sig i skolan såsom rektorer, specialpedagoger, lärare och elever tycks inte ha något inflytande i byggnadens utformning. Däremot uttrycker intervjupersoner tankar kring arbetsätt gällande anpassningar av den inre fysiska miljön. En av rektorerna och specialpedagogen lyfter vikten av elevdelaktighet kring att förändra sin egen arbetsmiljö genom exempelvis olika möbleringsalternativ, rum i rum och val av stimuli i olika undervisningssammanhang. Detta visar på en ambition att ge elever viss makt gällande deras arbetsmiljö som kan vara en del i inkluderingsarbetet. Möjligtvis kan det vara skolans icke anpassade byggnader och utformning som bidrar till svårigheter att utveckla en inkluderande undervisning (jmf. Entrich, 2021; Giota & Emanuelsson, 2011). Trots denna begränsande ram kan man se att skolpersonalen verkar ha ambitionen att inkludera alla elever.

I intervjuerna framkommer det att indexet är ett relativt mått som räknas om på nytt varje kalenderår. Detta innebär att indexet och budgeten kan variera från år till år vilket i sin tur kan medföra en osäkerhet i en redan begränsad budget. Dessa värden står i relation till varandra vilket innebär att även om en skola har samma index över tid så kan det fortfarande vara ett ökat behov av resurser. Indexet kan ses som ett administrativt ramverk som styrs på förvaltningsnivå. Detta påverkar direkt det pedagogiska arbetet, då indexet påverkar vilken budget som skolan har att tillhandahålla. Dock menar Nilholm (2019) att en annan försvårande aspekt i arbetet mot en likvärdig skola handlar om boendesegregationen i samhället. I och med detta kan även indexet ingå i den resursrelaterade ramfaktorn (Imsen, 1999). Det framkommer skillnader i rektorernas uppfattningar om hur långt deras budget räcker i arbetet med inkluderande undervisning. En tolkning kan vara att systemet inte utgår från den enskilda skolverksamhetens behov utan enbart från relation till hur andra skolverksamheter inom kommunen lyckas respektive misslyckas med sitt uppdrag. Krasst, kan man dra en slutsats, att den enda garantin att få högre grundbelopp, det vill säga högre index, är att andra skolor gör framsteg och därmed minskar sitt index. Detta kan leda till positiva eller negativa spiraler utifrån ekonomiskt stöd. Vi upplevde det också som anmärkningsvärt att ersättningen till nyanlända tas bort efter ett och ett halvt år medan regelverket säger annat. Förvaltningen har en makt gällande ekonomin samtidigt som verksamheten har problem att förverkliga en likvärdig skola för samtliga elever. Det tycks förekomma ett glapp mellan förvaltning och verksamheten utifrån ett ekonomiskt perspektiv samt att det verkar finnas en strävan från förvaltning att få större insyn i de olika verksamheternas arbete.

Läroplan och betygssystem

I intervjuerna lyfter rektorerna att läroplanen har en stor påverkan på den praktiska undervisningen i klassrummet och att den påverkar lärarnas undervisningsmetoder. Det belyses dock att det är viktigt att föra diskussioner kring innehållet i läroplanen. Den ena rektorn lyfter att läroplanens styrka kan vara att utifrån denna skapa en form av likvärdighet i undervisningen, det vill säga skapa möjligheter för eleven oberoende av vilka förutsättningarna är, både kognitivt samt utifrån funktionsvariationerna. Det framkommer även att lärarna behöver arbeta med att vidga sin förståelse kring läroplanens innehåll. Detta gör man lättast genom att bygga upp systematiskt arbetssätt, menar en rektor. Men det framhålls även en annan sida av dagens läroplan. Det framkommer att rektorerna har en uppfattning att lärare upplever sig vara stressade på grund av för mycket detaljstyrning i den nuvarande läroplanen. "Märker att många lärare har stora förhoppningar för LGR 22. Att få tillbaka lite av den friheten och kreativiteten

som fanns tidigare” (rektor 1). En av specialpedagogerna lyfter kritik till läroplanen kopplat till elever i behov av särskilt stöd. “Läroplanen borde ses över utifrån alla elevers rätt att faktiskt kunna uppnå en godkänd nivå, för så ser det inte ut nu” (specialpedagog 2).

En ytterligare aspekt som framkommer i intervjumaterialet är elevers stress. En av rektorerna lyfter att eleverna upplevs vara stressade kring betyg och bedömning.

Däremot tror jag också att det bidrar med mycket stress. Och mycket fokus läggs på bedömning snarare än lärande och undervisning. Så det är en balansgång skulle jag säga, att vi lär oss för lärandets skull inte för ett betyg (rektor 1).

De intervjuade rektorerna och specialpedagogerna belyser gemensamma tankar att dagens betygssystem inte är anpassad för elever i behov av särskilt stöd. En av specialpedagogerna uttrycker att “jag ser inga gynnsamma steg i betygsättningen när det gäller de eleverna som har väldigt stora behov” (specialpedagog 2). En ytterligare aspekt som tydligt uppkommer är tiden. Rektorerna och specialpedagogerna lyfte att flera elever skulle gynnas av att få mer tid på sig, eftersom inläring sker i olika takt. De uttrycker en oro kring att detta system påverkar elevernas självkänsla på ett negativt sätt samt att systemet inte möjliggör en utveckling utifrån individuella förutsättningar och förmågor. En specialpedagog uttrycker att

(...) de elever i särskilt stöd som vi kommer i kontakt med, (...) där kunskapskraven, de tangerar ju deras svårigheter, deras allra största svårigheter, kan man säga... så att det är klart att vi måste på något vis hitta alternativa vägar... de underlättar inte som det ser ut i nuläget, tänker jag. Sen kan man vara olika skicklig också på att hitta alternativa vägar (specialpedagog 1).

Intervjupersonerna nämner behov av större variationer av undervisningsmetoder men också en önskan om flera skolformer inom grundskolan. En av rektorerna nämner vikten av ett tätt samarbete med elevhälsan för att skapa bättre förutsättningar för barns lärande på både individ- och gruppnivå och på det viset öka likvärdigheten i undervisningen.

Alltså den här mängdskolan vi har nu, där 100-tals elever ska liksom stöpas i samma form, och ta till sig samma undervisning eh är förödande tycker jag... Å det där är ju en svår balans för jag förstår att vi kämpar med, likvärdighet. Men likvärdighet och likadan är inte samma sak... Jag tycker att vi har för liten bredd av undervisningsmöjligheter i som det ser ut nu och stad också...(rektor 1).

Det systematiska kvalitetsarbetet, menar bland annat förvaltningen, är en avgörande faktor till att belysa de utvecklingsområden som verksamheterna behöver arbeta med. En av specialpedagogerna resonerar kring resursfördelning utifrån behoven som finns, både på individ- och gruppnivå. Här ingår som en viktig beståndsdel, att personalen samlar in data

utifrån den egna verksamheten, då olika skolor kan befinna sig i skilda kontexter. Den ena rektorn belyser vikten av att ha både kvalitativa och kvantitativa data för att undersöka hur verksamheten fungerar som i sin tur bildar en grund för hur man fördelar olika resurser. Den andra rektorn lyfter vikten av förvaltningens kompensatoriska uppdrag där de ekonomiska resurserna fördelas olika mycket till skilda skolor, baserat på index. Där lyfts också att tillgången till olika sorters data och perspektiv är viktigt för att få en så bred bild som möjligt av den egna verksamheten. Vidare belyser personalen på förvaltningsnivå den ekonomiska delen, där de anser att varje enskild skolenhet ska kunna styra hur exempelvis grundbeloppet i verksamheten skall användas. “Så får du utifrån din kontext identifiera behoven och framgångarna. För det är framgångarna man bygger på sen också, där det blir lyckat där fortsätter vi med” (utbildningschef).

Delanalys läroplan och betygssystem

I intervjuerna framkommer att dagens läroplan bidrar till stress både för lärare och elever. Det går att urskilja att yrkesverksamma inom skolan upplever sig vara detaljstyrda av den läroplan som finns idag. Denna typ av styrning sker på politikernivå och ingår i den organisationsrelaterade ramen (Imsen, 1999). Styrning av skolan har ökat på politikernivån då läroplanen har blivit mer detaljstyrd, vilket har ökat misstron på lärare samt minskad styrning från de professionella inom skolan (Lundgren m.fl., 2017). Vi kan se att ju mer detaljstyrning som äger rum, ju mer ökar risken att skolverksamheten riktas mer mot en likformighet snarare än en likvärdig utbildning. Likformigheten innebär vissa konsekvenser och enligt studien av Lindblad m.fl. (2018) där vissa elever inte klarar dagens kunskapsmål på grund av deras kognitiva förutsättningar, leder detta till negativ självkänsla och en sämre psykosocial utveckling. En studie av Stark m.fl. (2021) visar att elever med neuropsykiatriska diagnoser uppvisar ett behov av längre studietid för att uppnå målen. Flera gånger återkommer de intervjuade deltagarna med funderingar om att dagens läroplan och betygssystem inte är anpassade för elever i behov av särskilt stöd och att en större flexibilitet bör finnas. Jönsson (2018) och Scanlon m.fl. (2021) lyfter att lärare känner sig osäkra gällande bedömning och anpassningar i läroplanen. De framhåller dock att det är av vikt att inte ta bort uppgifterna utan snarare hitta olika specialpedagogiska strategier. Frågeställningar blir i vilken mån uppgifterna ska anpassas och individualiseras och ifall detta försvårar elevernas möjlighet till måluppfyllelse. Denna aspekt är också något som Lindblad m.fl. (2018) belyser. En skillnad i synen kring det pedagogiska arbetet blir att individuella anpassningar inte får innebära att kraven sänks på en generell nivå för hela gruppen. Våra funderingar landar i att det verkar finnas

ett stort behov av fortsatt forskning kring just detta ämne i siktet med att få en större vetenskaplig grund för en frågeställning som verkar vara återkommande i det elevnära arbetet. Appliceras ramfaktorteorin går det att urskilja att faktorn tid är en ram som begränsar skolans undervisning samt elevers möjlighet att ta till sig kunskap i enlighet med skolans mål (jmf. Lundgren m.fl., 2017). Denna aspekt kan ingå i det pedagogiska ramsystemet (Imsen, 1999). I analysen går det att urskilja ett behov av att diskutera mellan likvärdig och likformig undervisning synliggörs i högre grad. Denna diskussion kan hållas på både förvaltnings- och verksamhetsnivå. Möjligtvis finns också detta behov inom lärararbetslag som befinner sig i olika skolverksamheter exempelvis olika stadier och SU-grupper. Samtidigt kan det låta motsägelsefullt att vissa direktiv från statens håll handlar om att framhäva likformigheten, exempelvis vid bedömning av nationella prov, som beskrivs mer utförligt i avsnittet tidigare forskning. Här går det att hänvisa till den organisationsrelaterade ramfaktorn som i detta fall styrs av politiker (jmf. Imsen, 1999). Skillnader i reflektioner kring resursfördelning lyfts också under samtalen. Intervjupersonerna menar att likvärdigheten garanteras inte enbart för att en elev får tillgång till en elevassistent, det vill säga en form av individuell anpassad resurs. Beslut av sådan karaktär, menar exempelvis specialpedagogen, måste vara välgrundade och genomtänkta utifrån de individuella behoven hos eleven. Enligt studien gjord av Jönsson (2018) får elever många gånger det utbud av resurser som redan finns på skolan. Detta kan tolkas som en förändring av första ordningen (Ahrenfelt, 2001). Det går att tolka att anpassningar som genomförs inte är individanpassade eftersom personalen utgår från det nuvarande utbudet och eventuellt inte utifrån elevens faktiska behov. Detta går inte hand i hand med specialpedagogens uttalande om att sådana beslut behöver vara välgrundade och genomtänkta. Det framkommer även i forskning att skolan har ett behov att föra diskussioner kring begreppen integrering och inkludering. Detta för att kunna utveckla skolsystemet och genom det arbeta mot mer inkluderande undervisning (Besic m.fl. 2017). Genom att diskutera dessa begrepp skulle personalen på skolan kunna uppnå en större förståelse kring den gemenskapsorienterade perspektivet på inkludering vilket skulle kunna leda till en högre grad av adekvata resurser.

Förvaltningen är tydlig med att det systematiska kvalitetsarbetet används för att uppnå större likvärdighet i skolorna i kommunen. Tyngdpunkten ska läggas på den egna kontexten och arbete med olika mål, utifrån behoven som finns i verksamheten. I materialet går det dock att urskilja en likformighet i synen på att besluta vilken undervisningsmetod lämpar sig bäst. Förvaltningen talar både om verksamhetens frihet för att gynna likvärdigheten samtidigt som de berättar om en pågående implementering av en undervisningsmetod. De framhåller att självständigheten i bestämmanderätten kring resurser hos de enskilda skolorna är en viktig

framgångsfaktor och samtidigt ger de exempel på en vetenskapligt baserad metod kring matematikinläring som en generell lösning. Detta anser vi för tankarna på likformighet och tanken att alla elever lär på samma sätt. Då förvaltningen belyser vissa inlärningsmetoder som svar på högre måluppfyllelse, vilket kan påverka det pedagogiska arbetet, kan detta hänvisas till organisationsrelaterade ramar samt det pedagogiska ramsystemet (Imsen, 1999). Vi ser snarare att det är av vikt att föra diskussioner kring innehållet i läroplanen samt hur den påverkar lärarnas undervisningsmetoder. Scanlon m.fl. (2021) framhäver att det är av vikt att diskutera och ifrågasätta läroplanens flexibilitet. Elever i särskilda behov behöver möta dessa kunskapskrav som finns inskrivna i läroplanen men samtidigt ha individuella anpassningar och målsättningar för att kunna uppleva att de lyckas.

Utifrån den organisatoriska ramfaktorn tycks det pedagogiska arbetet påverkas av politiken. Detta innebär att krävs en dialog mellan bland annat politiker och skolledning för att hitta gynnsamma lösningar på problem som uppkommer i skolans verksamheter (Öquist, 2014). Det tycks inte förekomma på ett adekvat sätt då verksamma inom skolan urskiljer stora problem i dagens skola gällande politiska beslut och dokument såsom läroplanen och betygssystem.

Inre faktorer

Kompetens och skolutveckling

I intervjumaterialet lyfter både personal på förvaltningen samt rektorerna vikten av att satsa på elevers läs- och skrivutveckling då detta anses vara en viktig pusselbit för elevers måluppfyllelse. Rektorerna lyfter också språket som ett hinder respektive skyddande faktor för att nå god måluppfyllelse och klara sig i vuxenlivet.

När det handlar om skolans undervisning menar rektorerna att effektiviteten är en viktig del och detta kan uppnås genom exempelvis olika fortbildningar. En av rektorerna nämner även att det som uppskattas mest av lärarna är när de får tid till att kommunicera med varandra och med elevhälsan.

“(…) det som uppskattas mest hos pedagoger är när dom får tid. Man avsätter tid för någonting som, dom tycker är värdefullt och givande. Det kan vara att det är någon fortbildning eller någon diskussion i arbetslaget eller avsatt tid med elevhälsan som känns givande”. (rektor 1).

En av specialpedagogerna lyfter fram personalen som en av det viktigaste framgångsfaktorerna gällande skolans arbete. Dock är detta beroende av vilken skolkultur och kompetens som förekommer på skolan.

“Det handla om vilken skolkultur man lyckas skapa (...) det ser ju väldigt olika ut hur man arbetar och tänker kring inkludering på en skola. (...) jag tänker att det är personalen som är den starkaste resursen och sen alla medel runt omkring...men att ha en förståelse och en kompetens kring att möta barn med olika behov det måste ju ändå vara den starkaste komponenten” (rektor 2).

Den andra specialpedagogen berättar att en stor del i arbetet handlar om att höja kompetensen i olika elevhälsoteam på skolor i kommunen och utveckla tänkandet kring tillgängliga och inkluderande lärmiljöer. Hen nämner också att det finns stora skillnader i kommunen kring inkluderande lärmiljöer. “(...) några är väldigt långt framme hur man tänker kring att anpassa och man jobbar väldigt strategiskt och systematiskt men medan andra, alla har saker på gång men man har nått väldigt olika långt” (specialpedagog 1).

I intervjumaterialet belyser en av rektorerna att ett gemensamt språk och riktning skulle kunna ge stort kompensatoriskt genomslag i skolverksamheten. En specialpedagog menar att det är av betydelse att använda de kompetenser som finns i verksamheten. Hen menar att det är viktigt att utnyttja de olika professioner som finns exempelvis specialpedagoger, skolsköterska, kuratorer och verka tvärprofessionellt för att skapa en gynnsam lärmiljö för alla elever. Lärare behöver också diskutera sin syn på exempelvis kravsättning så att de anpassas efter elevers förmåga samt ta elever till hjälp för att exempelvis skapa en mer tillgänglig lärmiljö. Hen menar också att pedagoger behöver öka sin förståelse kring elevers olika förmågor och begränsningar för en mer inkluderande undervisning. När det kommer till kompetensutveckling för lärare och specialpedagoger, menar förvaltningen att i vissa fall kan själva kompetensutveckling och kunskapen vara en mindre relevant aspekt. Det kan ibland snarare handla om att skolformen är avgörande för att vissa elever skall lyckas. Med andra ord om skolformen inte fungerar för vissa elever så spelar kompetensutvecklingen mindre roll.

En vision som återkommer hos de intervjuade är att skolverksamheten ska ses som en samlingspunkt för andra delar av samhället. En rektor lyfter vikten av att göra läraryrket mer attraktivt och menar att detta skulle medföra en högre kvalitet i undervisningen och bättre kompensatoriskt stöd till elever som är i behov av särskilt stöd. “(...) jag vilja se en helt förändrad samhällssyn där skolan är i centrum för allt som sker i det närområdet och runt omkring skolan, så att det skulle bli betydligt mycket mer attraktivt att arbeta i en skola och det mest attraktiva skulle vara att arbeta med de eleverna som behöver stöd” (rektor 2). Den andra rektorn menar att lärande kunde utvidgas till att inkludera hela dagar och att skolans lokaler kunde användas till andra aktiviteter genom att bli en samlingspunkt för närsamhället. En av specialpedagogerna pratar om anpassningar och kopplar detta till demokratiuppdraget.

Då kan man anpassa det utifrån hela gruppens behov och jag tänker att det bara gynnar de eleverna som har kommit längre eller som inte har behov av det, att få se hur man kan anpassa sig till andra människor och att lära sig att man är olika och att få möjlighet att faktiskt få arbeta nära en kompis som har särskilda behov. (...) Att utveckla alla elever till goda samhällsmedborgare och det som står i läroplanen (specialpedagog 2).

Delanalys kompetens och skolutveckling

Vi ser i intervjumaterialet att skolkulturen och lärares arbete är något som ofta tas upp och som anses vara en aspekt som har betydelse gällande arbetet med inkludering. Detta kan kopplas till hur personalen ser på behov av särskilt stöd och om detta har individrelaterade eller organisatoriska orsaker (jfr Giota & Emanuelsson, 2011; Erlandsson 2015). Ett begrepp som är av vikt utifrån implementeringsarbete är informativiteten. Utifrån ett inkluderingsarbete behöver skolan som organisation ha förmågan att få insikt och förstå denna riktning samt hur informationen kan användas. Först i nästa steg kan kunskap erhållas och utveckling av skolans organisation ske (jmf. Ahrenfelt, 2001). En faktor som kommer upp i intervjuerna handlar om lärarnas brist på tid gällande samarbete, vilket även framkommer i Caustons-Theoharis (2011) studie. Detta kan begränsa personalens kompetensutveckling vilket kan ge konsekvenser för skolans undervisning. Giota och Emanuelsson (2011); Thomas (2014) och Caustons-Theoharis (2011) menar att lärarnas kompetens är en avgörande faktor i stöttningen av elevernas skilda behov. När det handlar om kunskapsutbyte mellan skolans personal är det rektorn som väljer omfånget av sådant samarbete och arbetsätt. Här går det att urskilja en organisationsrelaterad ram som ger förutsättningar för lärares pedagogiska arbete gällande inkluderande undervisning (jmf. Imsen, 1999). Vi kan dock urskilja utifrån intervjumaterialet att det finns en distinktion i synen på lärares kompetensutveckling. Rektorerna ser vidareutbildning som en stark bidragande faktor till elevernas måluppfyllelse i skolan medan förvaltningen nämner att kompetensutveckling i vissa fall är otillräcklig då det kan vara själva skolformen som inte passar elevens behov. I studien av Erlandsson (2015) framkommer till skillnad från intervjuerna i vår studie att chefer på förvaltningsnivå uttrycker att det är avgörande att få en djupare förståelse kring vad inkludering, vilket då kräver kompetensutveckling. I studien av Giota och Emanuelsson (2011) framkommer i motsats till vårt empiriska underlag att rektorer ofta utgår från ett bristperspektiv gällande eleven. I vårt material framkommer det snarare att rektorerna framhåller vikten av att utbildningen och undervisningen skall kunna anpassas efter elevens olika behov. En av specialpedagogerna framhåller att kommunens skolor inte är likvärdiga utifrån inkluderande lärmiljöer. I tidigare studier framkommer vikten av att ha en gemensam riktning samt förstå syftet med inkludering (Causton-Theoharis m.fl. 2011; Erlandsson, 2015).

Utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv är det avgörande att arbeta kontinuerligt mot en mer inkluderande skolkultur och utveckla kompetensen hos skolpersonalen för att kunna arbeta med elevers skilda behov. Nilholm (2019) lyfter vikten av att elever i behov av särskilt stöd möts av utbildad skolpersonal vilket alltid inte är fallet. Den förekommande lärarbristen i Sverige verkar fortsätta att öka vilket gör det svårt att behålla strukturer som krävs för arbetet mot inkludering.

Inom skolans utbildningsystem är det avgörande att ta beslut om undervisningens innehåll och målsättning. Det är en organisationsrelaterad ram som påverkar det pedagogiska arbetet inom skolan (Imsen, 1999). Detta är även en kontroll utifrån en maktposition, där en generation bestämmer vad nästa ska erhålla för kunskap (Lundgren m.fl., 2017). Det framkommer i samtliga intervjuer att satsningar på språkutvecklande arbetssätt ger elever grundläggande förutsättningar att lyckas i skolan och det senare arbetslivet. Ett annat exempel på tidiga satsningar i skolan är läslyftet som är en fortbildningsform för pedagoger som baseras på aktuell forskning och ska främja elevers tidiga läs- och skrivutveckling. Språkutveckling är en viktig resurs att satsa på, inte minst utifrån att det är ett krav för att lyckas med måluppfyllelse i andra skolämnen. Tjernberg (2013) menar att kompetensen hos lärare gällande läs- och skrivinlärning är av vikt för att eleverna ska utveckla sitt språk. Fälth m.fl. (2022) belyser att de elever som har annat modersmål saknar samma språkliga grund att stå på som de elever med svenska som modersmål. Tidiga insatser lyfts som en avgörande faktor i att kunna vara inkluderad i skolan och samhället.

Vad eleverna anser kunna vara framgångsfaktorer gällande skolans måluppfyllelse framkommer inte i vår studie. En av rektorerna lyfter vikten av tidiga satsningar på språket redan i förskolan vilket hade förhoppningsvis gynnat elevernas språkutveckling i grundskolan. Detta hade, i vår tolkning, kunnat frigöra resurser till att satsa på andra områden som personalen ser är i behov av utveckling. Överlag ger respondenterna uttryck för att språkhinder hos barn och unga är ett utbrett problem i kommunen sedan flera år tillbaka. Insatserna är pågående men någon effekt är svår att urskilja.

Elevhälsa och grupperspektivet

Förvaltningen tar upp den ekonomiska aspekten av skolans verksamhet och menar att för att ekonomin ska vara tillfredsställande i en skolverksamhet krävs det ca 25 elever i varje klass. Finns det möjligheter till att ta in flera elever medför detta en mer gynnsam ekonomi. Finns inte denna möjlighet kan det bli en strukturell utmaning för dessa verksamheter. En rektor belyser dock perspektiv utifrån lärares och elevers arbetsmiljö och menar att 22 elever per klass hade varit det ideala. Vidare menar rektorn att hen tror på skolenheter som är mindre med färre elever

per klass. I dessa samtal med rektorerna framkommer en samsyn kring ett större behov av flexibilitet för att skapa mindre undervisningsgrupper och titta mer noggrant på vilka behov eleverna har. Den andra rektorn lyfter på liknande vis en önskan om mindre skolverksamheter med färre elever per klass. Hen tror att det skulle kunna göra större skillnad för barnen. Den andra rektorn menar att de allra flesta elever behöver tillhöra ett sammanhang och vikten att försöka anpassa gruppstorlekarna till elevbehoven.

väldigt få elever som behöver en till en.....det kan finnas av olika anledningar som kan vara medicinska eller det kan vara funktionsvariationer som är fysiska eller psykiska men de allra flesta som får en till en anser inte jag är i behov av en till en om man inte tar generellt (rektor 2).

När det handlar om elevers skilda behov belyser en av specialpedagogerna vikten av flexibilitet i anpassningar i klassrummet. Hen lyfter också vikten av skolans demokratiska uppdrag

att det finns elever som har stora behov av rörelse eller att få en avskalad miljö, det kanske är så att man behöver välja tydliga former av visuella läromedel, då tänker jag att de gynnar alla elever i gruppen och de eleverna som inte behöver det, de kommer att välja bort det. Då kan man anpassa det utifrån hela gruppens behov och jag tänker att det bara gynnar de eleverna som har kommit längre eller som inte har behov av det, att få se hur man kan anpassa till andra människor och att lära sig att man är olika och att få möjlighet att faktiskt få arbeta nära en kompis som har särskilda behov. Och det tror jag är lärorikt för hela livet.... Att utveckla alla elever till goda samhällsmedborgare och det som står i läroplanen och det kan man verkligen använda sig av...(specialpedagog 2).

Den andra specialpedagogen menar att det är viktigt att varje skola utvecklar en systematik där man kartlägger och identifierar behov som man har på skolan. I nuläget finns en insats i kommunen som handlar om att utveckla systematiken i elevhälsoteamen i skolorna. Ett annat utvecklingsområde som specialpedagogen nämner är också förbättringar i dokumentationsunderlaget på den individuella nivån, exempelvis pedagogiska kartläggningar och utredningar.

I en intervju belyser en av rektorerna att då elevhälsa stöttar hela skolans organisation och säkerställer att det finns tillgänglighet i undervisningen, spelar detta en viktig del i det inkluderande arbetssätt och lärmiljö. Den andra rektorn menar att det är mycket viktigt att sätta upp tydliga mål för verksamhetens elevhälsoteam som därtill ska följas upp och utvärderas systematiskt. Elevperspektivet tas också in genom att göra olika attitydundersökningar med eleverna. Alla yrkeskategorier är med och skapar gemensamma mål. Genom att ha olika mötesforum för olika åldrar menar rektorn, belyses olika behovsområden på ett systematiskt arbetssätt.

Specialpedagogen uttalar att skillnader i skolorna kring grupptänkandet kan variera avsevärt. Vissa verksamheter försöker göra många olika grupperingar medan andra anser att då en elev har fått en fastställd diagnos behöver eleven förflyttas till en särskild undervisningsgrupp.

Om en skola får flera anmälningar från Skolinspektionen, hjälper utbildningschefen till att lösa problematiken i samarbetet med skolledningen. Ett tillvägagångssätt kan vara att det centrala specialistteamet, som är en stödfunktion från förvaltningen, går in och hjälper skolan kring deras arbete i elevhälsoteamet. Från statens sida finns det olika bidrag som kan utveckla elevhälsoteam och den specialpedagogiska kompetensen i verksamheten, bland annat genom speciallärar- samt specialpedagoglyftet, som nämns under intervjun med förvaltningen.

Delanalys elevhälsa och grupperspektivet

Ramfaktorers begränsningar går även att urskilja i arbetet med elevers rätt till stöd (jmf. Lundgren m.fl., 2017; Lindblad m.fl., 1999). I materialet framkommer att det förekommer en risk att skolledning kan få det allt svårare att argumentera i riktning mot mindre undervisningsgrupper. Detta då det blir en återkommande ond cirkel av icke tillgodosedda behov, en budget som ska effektiviseras samt regelverket som ska följas. Även det organisatoriska ramverket har effekt på det pedagogiska arbetet gällande inkluderande undervisning. Detta innefattar också det pedagogiska samt resursrelaterade ramverk som påverkar specialpedagogiska möjligheter gällande alternativa undervisningsformer. Det nuvarande sättet i byggandet av skolverksamheter samt huvudmannens agerande för att effektivisera budgeten anser vi att distinktionen blir tydlig. För att tillgodose att alla elever garanteras skolplats, byggs ofta stora byggnader.

Det framkommer att de intervjuade menar att när det kommer till att tillgodose elevers individuella behov försöker skolpersonalen arbeta i större omfattning på en gruppnivå än individnivå. Entrich (2021) lyfter att trots att många utbildningssystem runt om i världen arbetar inkluderande, finns det få exempel där samtliga elever undervisas tillsammans i ordinarie klassrum. Unescorådet (2006) framhåller vikten av att försöka undvika särlösningar men också vikten av att beroende på de individuella behoven kan dessa vara nödvändiga. Dilemmat kan uppstå, i vår tolkning, när det kommer till att individuella behoven framstår som så pass stora att det inte går att anpassa på en gruppnivå. SFS (2010:800) utgår till stor del från ett individorienterat perspektiv men utifrån det empiriska underlaget i vår studie framkommer inte det individorienterade arbetet kring elever i behov av särskilt stöd lika tydligt som det grupporienterade. Det resursorienterade ramfaktorn begränsar i detta fall skolans möjlighet att

individ Anpassa utbildningen (Imsen, 1999). Kritiken mot kvaliteten i olika handlingsplaner och utredningar kan även påvisa att det individuella perspektivet behöver utvecklas. Besic m.fl. (2017) och Erlandsson (2015) framhåller att lärare visar större villighet att arbeta inkluderande om det finns stöttande funktioner i verksamheten. Detta är dock beroende av rektorers prioriteringar i verksamheten. Genom att utveckla arbetet kring individuella anpassningar kan en mer tillgänglig lärmiljö samt en högre grad av inkludering uppnås. Vikten av att arbeta tvärprofessionellt i elevhälsoteam tolkar vi också ha många fördelar där olika perspektiv och kompetenser möts.

Diskussion

Resultatdiskussion

Resultatet i studien indikerar att den gemenskapsorienterade inkluderingen i skolan beror på och är relaterad till flera olika faktorer och resurser. Det finns en generell önskan som uttrycks i det empiriska materialet om att det ska råda större likvärdighet i skolan och mellan olika skolor, men det blir också tydligt att så inte är fallet. Vår tolkning är att deltagarna mellan raderna uttrycker upprepade gånger att förutsättningarna inte räcker till att möta och tillgodose alla elevers behov, i synnerhet elever som är i behov av särskilt stöd. De yttre faktorerna så som budget och läroplanen uppfattas flera gånger som resurser som kan sätta käppar i hjulet gällande elevers rätt till utbildning och utveckling. Ett tydligt exempel på huvudmannanivå är byggandet av skollokaler utifrån efterfrågan kring antal elever och inte utifrån efterfrågan kring elevers behov. Frågan i slutänden blir om detta hjälper eller stjälper inkludering av alla elever i ett längre tidsperspektiv.

I de yttre faktorer påvisas en förändring av andra ordningen då staten genomförde en lagförändring som säger att människor med funktionshinder fick samma rättigheter som alla andra. Konsekvens av detta blev att inkludering började användas som ett begrepp inom skolans arena. I materialet framkommer också att i organisationen reproduceras arbetet i skolan gällande inkludering då man fortfarande har sårbarheter och färdiga anpassningar som eleverna ska anpassa sig i. Detta ser vi som en förändring av första ordningen.

Det är också tydligt, om man tittar under de senaste årtionden, att decentraliseringen av skolan inte har räckt fullt ut och att staten har försökt kompensera detta i form av olika statliga bidrag för att göra skolan mer likvärdig. Skolan påverkas av dagens system gällande decentralisering (Lindblad m.fl., 1999). I en stad där populationen plötsligt ökar förekommer en risk att utbildningen inte blir likvärdig i landet. Vi kan se ett behov av att dessa risker tas i beaktande när antalet skolplatser plötsligt måste öka. Det är i synnerhet viktigt att beakta elevers skilda behov, så att elevhälsan får gynnsamma förutsättningar, även i den fysiska miljön, i arbetet med inkluderande undervisning. Det finns en risk att skolor och grupper med många elever ökar risken att missgynna elever i behov av särskilt stöd. Samtidigt som dessa behov ökar följer inte de ekonomiska förutsättningarna dessa behov och skollagen gällande elevers rätt till stöd riskerar att bli ännu svårare att uppnå.

I media idag är ofta kunskapsuppdraget i fokus såsom PISA-resultat och sjunkande betyg (jmf. Nilholm, 2019). Utifrån vår empiri går det att urskilja att rektorerna har den bredare synen

på skolans uppdrag då de inte vill att skolan ska fungera enbart för undervisning och kunskapsuppdrag, utan även för fostran och omsorg som får större plats utanför undervisningstiden (jmf. Utredningen om en mer likvärdig skola, 2020; Nilholm, 2019). Detta skulle kunna ses som att skolan skulle kunna bli en naturlig samlingsplats för befolkningen i närområdet. En av specialpedagogerna lyfter i samtalet vikten av att synliggöra skolans demokratiuppdrag i det dagliga arbetet mot en mer inkludering utbildning. Detta anser vi kan kopplas till både den bredare synen på skolan samt ett gemenskapsorienterat synsätt. Inkludering handlar om att alla olikheter möts och samverkar samt att det förekommer uttalade gemensamma mål. Med andra ord handlade det inte om barn som är i behov av särskilt stöd utan en aspekt av hela mångfalden som förekommer bland skolans alla elever (Nilholm & Göransson, 2019). Thomas (2014) menar också att en av de viktigaste faktorerna gällande inkluderingsarbete handlar om vilken värdegrund en skola har. Utifrån den problematik gällande inkludering som skolans personal brottas med kan vi urskilja att det är fortfarande fokus på kunskapsuppdraget med olika kunskapskrav och måluppfyllelse som dominerar undervisningen.

I samtal med de olika aktörerna lyfts också vikten av rätt kompetens på rätt plats. De uttrycker tydligt att förståelsen och kunskapen till att möta och ge rätt stöd till alla barn behöver utvecklas inom lärarkollektivet. För att göra skolan mer likvärdig behöver flera instanser i samhället hitta sätt att kollaborera, samverka och hjälpas åt. Utifrån ett systemteoretiskt perspektiv behöver delarna samverka och relatera med varandra. Det behövs ett tydligare grepp om helheten som innefattar skolan som en viktig del men också socialt arbete, omsorg, lärande och utveckling utifrån synen på ett bredare skoluppdrag. Detta behov bekräftas också utifrån det empiriska underlaget, där det tvärprofessionella samarbetet efterfrågas i det dagliga arbetet.

Öquist (2014) menar också att i förändringsarbete är det viktigt att titta på de strukturella mönster som finns i organisationen eftersom det är just dessa som skapar olika handlingar. När man har förändrat strukturen kommer också beteendemönster att förändras. Detta är något där specialpedagogen spelar stor roll, just utifrån att hjälpa till och skapa förutsättningar utifrån ett specialpedagogiskt perspektiv. Ny förståelse och förändringar är olika processer och en medvetenhet om att det tar tid bör finnas utifrån specialpedagogiska perspektivet. Att få en djupare uppfattning om inkluderande arbetssätt och kunna omvandla det till praktik tar tid. ”Uppmärksamhet istället för kraft” (Öquist, s.80) i ett systemiskt sätt att se på organisation där god kommunikation, engagemang och uppskattning och budskap att alla är delar av ett system och att deras insats räknas är komponenter som behövs för att en utveckling, i vårt studies fall, inkludering, ska ske.

Jönsson (2018) menar att skolan ofta brister i kartläggningen av de specifika behoven, vilket resulterar i att det ges enbart det stöd som är tillgängligt och inte det som eleven har behov av.

En av faktorerna som också påverkar inkluderingsarbetet och som framkommer i intervjuerna är att det förekommer toppstyrning angående pedagogiska arbetsmetoder som bidrar till likformighet i undervisningen. Detta går inte hand i hand med det specialpedagogiska synsättet kring varierande undervisningsmetoder.

Läroplanen och betygssystemet utgör en stor del, enligt vår tolkning, i att underlätta eller försvåra det inkluderande arbetssättet, samtidigt som vi ser olika grader av medvetenhet kring hur tolkningsbar läroplanen är. Om man har ett synsätt på läroplanen som ett detaljstyrt dokument kommer detta försvåra ett inkluderande arbete. Om man däremot har ett flexibelt och tolkningsbart perspektiv på styrdokumentet kan läroplanen ses som ett stöd för riktning med utrymme till olika anpassningar utifrån elevers olika behov. Ekonomin och fysisk miljö är faktorer som begränsar de specialpedagogiska anpassningar, exempelvis mindre undervisningsgrupper. Detta tycks vara återkommande tema när det handlar om inkluderande pedagogiskt arbete. Om det finns brist på samarbete med elevhälsoteam och kompetensutveckling finns det risk att detta kommer att bidra till att se den enskilda individen som ansvarig för sina brister och detta kommer i sin tur motverka inkluderingsperspektivet. Däremot om skolan har en tillåtande skolkultur med mycket samarbete samt ett arbetssätt där personalen utvecklar sin kompetens, kan detta bidra till att verksamheten i högre grad arbetar inkluderande.

Specialpedagogiska implikationer

Genom resultat och analys i studien genomsyras svaren många gånger av en önskan om kompetensutveckling kring bemötande och inkludering av alla elever. En tolkning kan vara att det efterfrågas en större gemensam syn på vad inkludering är, från förvaltningsnivå till rektorer och specialpedagoger ute i skolverksamheterna. Specialpedagogens roll i dessa kontexter blir viktiga utifrån ett skolutvecklingsperspektiv där specialpedagogen ofta arbetar på "mellanivåer" det vill säga rör sig på olika nivåer i organisationen och får tillgång till medarbetarnas tankar och handlingar samt får insyn i exempelvis både ledningsstrategier i förändringsarbete och lärarens kunskap och kompetens kring inkludering.

En svårighet och utmaning enligt Öqvist (2008) och som vi också har sett utifrån våra egna erfarenheter kan vara att välja sätt hur man hanterar synsätt och krafter som inte är

förändringsbenägna. Här kan specialpedagogens roll vara att inta en inlyssnande roll och upptäcka samband och få tillgång till en helhetsbild. Specialpedagogens roll är också en viktig länk i det informationsflödet och kommunikationen mellan de olika delarna i verksamheten just på grund av de inputs denna får tillgång till. Ahrenfelt (2001) summerar: "Förståelseprocessen, från start till mål, från det första fragmentet över sammanfogningen till helhet och förståelse för dess betydelse, är många gånger en kollektiv process som uppstår genom dialog mellan medarbetare, med kunder, konkurrenter, externa experter eller chefer" (s.105).

Skolutveckling kan innebära förändringar av skolkultur och arbetssätt, det vill säga att främja dessa till att bli mer inkluderande och att alla elever utvecklas utifrån egna förutsättningar.

Metoddiskussion

Då de flesta av intervjuerna genomfördes digitalt finns det en risk att vi missar betydelsefull information såsom kroppsspråk och andra gester. I vissa fåtal korta stunder krånglade tekniken, vilket innebar att vi behövde upprepa frågan eller respondenterna behövde upprepa svaret. Detta gör att det inte blir ett lika bra flow. En kritik mot intervjuer som metod är att det ibland inte ger en sanningsenlig bild av det fenomen man vill undersöka och bör därför kombineras med andra metoder, till exempel observation.

I studien intervjuades två deltagare i chefspositioner. Ahrne och Svensson (2015) menar att människor som har högt uppsatta positioner är ofta tränade i att ge de "rätta svaren" i olika samtal och att kanske den informationen forskaren söker inte kommer att komma fram utan att det sägs det enbart det som man vill ge sken av och att det kan vara svårt att rikta samtalet till något annat. Om studien skulle göras om skulle en fördel vara att utföra alla intervjuer på deltagarnas arbetsplats med syftet att samtidigt få tillgång till observation av miljön med mera.

Alvehus (2019) lyfter att nackdelen med inspelning av intervjuer kan vara att den intervjuade känner sig hämmad i sin öppenhet och ärlighet när svaren ska ges. Det kan också uppfattas som en trygghet, där den intervjuade vet att det hen säger kommer att uppfattas ordagrant.

Förslag på fortsatt forskning

En aspekt som uppkom under intervjuerna på förvaltningsnivå men även från rektoreorna handlade om skolornas fysiska utformning. Genom detta funderar vi över hur skolornas fysiska

byggnad hjälper och stjärper specialpedagogers arbete med inkluderande undervisning. Detta är något vi skulle vilja se mer forskning kring.

Referenser

- Ahrenfelt, B. (2001). *Förändring som tillstånd: att leda förändrings- och utvecklingsarbete i företag och organisationer*. (2., [rev.] uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Ahrne, G. & Svensson, P. (2015). *Handbok i kvalitativa metoder* (2., [utök. och aktualiserade] uppl.). Stockholm: Liber.
- Alvehus, J. (2019). *Skriva uppsats med kvalitativ metod: en handbok*. (Upplaga 2). Stockholm: Liber.
- Besic, E., Paleczek, L., Krammer, M., & Gasteiger-Klicpera, B. (2017). Inclusive practices at the teacher and class level: the experts' view. *European Journal of Special Needs Education*, 32(3), 329–345.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. (Tredje upplagan). Stockholm: Liber.
- Causton-Theoharis, J., Theoharis, G., Bull, T., Cosier, M., & Dempf-Aldrich, K. (2011). Schools of Promise: A School District-University Partnership Centered on Inclusive School Reform. *Remedial and Special Education*, 32(3), 192–205.
- Coskun, F. & Hallgren, J., (2019) *Inkluderande lärmiljöer*, En ARQ-rapport, Arkitekturforskningsstiftelsen AQR och White Arkitekter.
- Entrich, S. R. (2021). Understanding Cross-National Differences in Inclusive Education Coverage: An Empirical Analysis. *IAFOR Journal of Education*, 9(1), 21–40.
- Erlandsson, M. (2015) Normer och strukturer i skolutveckling: strategier hos förvaltningschefer och skolledare i implementering av inkluderande lärmiljöer. I Teltler (red.), *Från idé till praxis* IFOUS 2015-2 Forskarnas rapport. Stockholm: IFOUS.
- Fälth, L., Selenius, H., & Egerhag, H. (2022). A cross-sectional study on reading among young L1 and L2 students in Sweden. *European Journal of Special Needs Education*, 1-12.
- Giota, J., & Emanuelsson, I. (2011) *Specialpedagogiskt stöd, till vem och hur? Rektorerers hantering av policyfrågor kring stödet i kommunala och fristående skolor*. (RIPS:

- Rapporter från Institutionen för pedagogik och specialpedagogik 1). Göteborg: Göteborgs universitet, institutionen för pedagogik och specialpedagogik.
- Haug, P. (1998). *Pedagogiskt dilemma: specialundervisning*. Stockholm: Statens skolverk.
- Haug, P., Egelund, N. & Persson, B. (2006). *Inkluderande pedagogik i skandinaviskt perspektiv*. (1. uppl.) Stockholm: Liber.
- Imsen, G. (1999). *Lärarens värld: introduktion till allmän didaktik*. Lund: Studentlitteratur.
- Jönsson, A. 1970. (2018). Meeting the needs of low-achieving students in Sweden: an interview study. *Frontiers in Education*, 3(63).
- Kvale, S. & Brinkmann, S. (2014). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. (Tredje [reviderade] upplagan). Lund: Studentlitteratur.
- Lindblad, S., Linde, G., & Naeslund, L. (1999). Ramfaktorteori och praktiskt förnuft. *Pedagogisk forskning i Sverige*, 4(1), 93-109
- Lundgren, U.P., Säljö, R. & Liberg, C. (red.) (2017). *Lärande, skola, bildning*. (Fjärde utgåvan, reviderad). Stockholm: Natur & Kultur.
- Lutz, K. (2021). *Specialpedagogiska aspekter på förskola och skola: möte med det som inte anses LAGOM*. (Andra upplagan). Stockholm: Liber.
- Löfquist, S. (1999). Den bångstyriga verkligheten: har det svenska systemskiftet haft någon betydelse för arbetet med elever i behov av stöd. (Diss). Umeå: Umeå Universitet, Statsvetenskapliga institutionen.
- McAllister, K., & Hadjri, K. (2013). Inclusion and the Special Educational Needs (SEN) Resource Base in Mainstream Schools: Physical Factors to Maximise Effectiveness. *Support for Learning*, 28(2), 57–65.
- Nilholm, C. (2012). *Barn och elever i svårigheter: en pedagogisk utmaning*. (1. uppl.) Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, C. (2019). *En inkluderande skola: möjligheter, hinder och dilemman*. (Upplaga 1). Lund: Studentlitteratur.
- Nilholm, C. & Göransson, K. (2019). *Inkluderande undervisning: vad kan man lära av forskningen?* (Andra upplagan). [Härnösand]: Specialpedagogiska skolmyndigheten.
- Scanlon, D., Calhoon, M. B., & Berkeley, S. (2021). Making FAPE Appropriate Now for Students with Learning Disabilities. *Learning Disabilities Research & Practice*, 36(4), 287–294.
- Stark, I., Liao, P., Magnusson, C., Lundberg, M., Rai, D., Lager, A., & Idring Nordström, S. (2021). Qualification for Upper Secondary Education in Individuals with Autism

- without Intellectual Disability: Total Population Study, Stockholm, Sweden. *Autism: The International Journal of Research and Practice*, 25(4), 1036–1046.
- SFS 2010:800. *Skollag*. Stockholm: Utbildningsdepartementet.
- Skolverket (2012). *Systematiskt kvalitetsarbete: för skolväsendet*. Stockholm: Skolverket.
- Thomas, D. V. (2014). Factors affecting successful reintegration. *Educational Studies*, 41, 188–208. <https://doi.org/10.1080/03055698.2015.955749>
- Tjernberg, Catharina (2013). *Framgångsfaktorer i läs- och skrivlärande: en praxisorienterad studie med utgångspunkt i skolpraktiken*. Stockholm: Specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
- Uneskorådet (2006). <http://www.unesco.se/wp-content/uploads/2013/08/Salamanca-deklarationen1.pdf>
- UNICEF (2018). *Barnkonventionen: FN:s konvention om barnets rättigheter*. Stockholm: UNICEF Sverige.
- Utredningen om en mer likvärdig skola (2020). *En mer likvärdig skola: minskad skolsegregation och förbättrad resurstilldelning*. Stockholm: Norstedts juridik.
- Öquist, O. (2014). *Framgångsrikt ledarskap med systemteori: mönster, sammanhang och nya möjligheter*. (2. uppl.) Stockholm: Gothia.
- Öquist, O. (2008). *Systemteori i praktiken: konsten att lösa problem och nå resultat*. (3. omarb. uppl.) Stockholm: Gothia.

Elektroniska källor

- Lindblad, I., Gillberg, C. & Fernell. (2018) *Hur alla barn i grundskolan förutsättningar att klara nya läroplanens krav?* Läkartidningen. 2018;115:EY3L <https://lakartidningen.se/wp-content/uploads/EditorialFiles/3L/%5bEY3L%5d/EY3L.pdf>
- Regeringen (2021). Regeringen satsar på högre kunskapsresultat, fler utbildade lärare och ökad jämlikhet i skolan – 1,3 miljarder tillförs 2022. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2021/09/regeringen-satsa>
- Skolverket (2021). Ansöka om tilläggsbelopp för extraordinära stödåtgärder. Hämtad 30 november, 2021, från <https://www.skolverket.se/skolutveckling/leda-och-organisera-skolan/organisera-tidigt-stod-och-extra-anpassningar/ansoka-om->

tillaggsbelopp?fbclid=IwAR3p7NeM36AbAWm0KypvJTzcpqLgd1xfV29thOR
AnqDHdlr9hk5S8g3P

Skolverket (2016). Attityder till skolan 2015. Stockholm: Skolverket
[.https://www.skolverket.se/getFile?file=3654](https://www.skolverket.se/getFile?file=3654)

Skolverket (2019). Attityder till skolan 2018 [Elektronisk resurs]. Stockholm: Skolverket.
<https://www.skolverket.se/getFile?file=4138>

Bilagor

Bilaga 1

Intervjuguide - Förvaltning

Hur länge har ni arbetat med arbetsuppgiften resursfördelning?

Hur kom det sig att ni ville arbeta med det?

Kan ni beskriva vad som ingår i ert arbete?

Hur ser systemet kring resursfördelningen ut?

Hur väl fungerar systemet? Vad fungerar bra? Vad finns möjlighet att utveckla?

Kan ni beskriv hur resursfördelningen ser ut steget innan ett visst belopp hamnar hos förvaltning?

Har ni insyn i hur skolan använder de ekonomiska stödet de får?

Skulle det vara hjälpsamt för förvaltningen om ni hade den insynen?

Hur väl kommer de extra pengarna till gagn för verksamheten tror ni?

Vad lägger ni in i ordet resurs?

Förekommer det pengar som är öronmärkta för elever i behov av särskilt stöd?

Hur motiveras att delar av pengarna är öronmärkta för dessa elever?

Utvärderar man förra årets budget utifrån en kvalitativ utbildning för samtliga elever?

Hur och på vilket sätt utvärderas denna budget? Vilka verktyg används?

Hur mäts kvalitet i skolans utbildning?

Vad är styrkor respektive svagheter med detta system?

Om du skulle vilja förändra resursfördelningen till skolorna, vad skulle du vilja förändra?

Bilaga 2

Intervjuguide - Rektor

Hur länge har du arbetat som rektor?

Hur kom det sig att du ville arbeta med det?

Hur används pengarna från förvaltningen på dina skolor?

På vilka grunder sker fördelningen?

Förekommer det pengar som är öronmärkta för elever i behov av särskilt stöd?

Utvärderar man förra årets budget utifrån en kvalitativ utbildning för samtliga elever? Hur görs detta? Vilka verktyg används? Vad är styrkor resp svagheter med detta system?

Vad lägger du in i ordet resurs?

Vad kan resurs innebära i en skolmiljö?

Vilka av dessa är viktigast och varför?

Hur påverkar skolans styrdokument (läroplan) elevers lärande?

Hur påverkar betygssystemet elevers lärande?

Om du skulle vilja förändra någonting gällande målet mot en kvalitativ och kompensatorisk utbildning för samtliga elever, vad skulle du vilja förändra?

Om du fick en obegränsad budget, vad skulle du göra med den för målet kvalitativ och kompensatorisk utbildning för samtliga elever?

Bilaga 3

Intervjuguide - Specialpedagog

Hur länge har du arbetat som specialpedagog?

Hur kom det sig att du ville arbeta med det?

Kan du berätta mer om ditt arbetsuppdrag?

Hur används pengarna från förvaltningen? Är detta något som specialpedagoger har insyn i?

Tycker du att det ekonomiska stödet räcker för att du ska kunna utveckla arbete med elevers rätt till stöd på ett tillfredsställande sätt?

Förekommer det pengar som är öronmärkta för elever i behov av särskilt stöd?

Vad innebär ordet inkludering för dig?

Hur arbetar ni mot inkluderande undervisning?

Vad fungerar bra i arbetet med inkludering?

Vad skulle behövas utvecklas? Vad skulle ni behöva mer av?

När skolan får pengar från förvaltningen så används dessa till olika typer av resurser. Hur skulle du beskriva ordet resurs?

Vad kan resurser innebära i en skolmiljö?

Om du skulle gradera olika resurser efter eget tycke. Vilka av dessa är viktigast och varför?

Vad ger du för tips och råd till lärare när de upplever att de inte räcker till för de elever i behov av särskilt stöd?

Hur tycker du man kan göra lärandemiljön mer tillgänglig?

Hur påverkar dagens betygssystem de elever i behov av särskilt stöd? Vad finns det för fördelar och nackdelar med dagens betygssystem?

Hur upplever du att läroplanen påverkar elever i behov av särskilt stöd? Anser du att läroplanen påverkar på ett positivt eller negativt sätt för dessa elever?

Utvärderar man förra årets resurser utifrån en kvalitativ utbildning för elever i behov av särskilt stöd?

När det handlar om resurser för en kvalitativ utbildning till elever i behov av särskilt stöd. Utvärderas förra årets resurser och arbetssätt?

Hur utvärderar man kvaliteten i det specialpedagogiska arbetet som ni bedriver?

Vilka verktyg används?

Vad är styrkorna respektive svagheterna med detta system?

Om du skulle vilja förändra någonting gällande målet mot en mer kvalitativ och kompensatorisk utbildning för samtliga elever, vad skulle du vilja förändra?

Om du fick obegränsade resurser, vad skulle du göra med dem för målet kvalitativ och kompensatorisk utbildning för samtliga elever?